

כח חיי אדם כלל יא יב הלכות ציצית

נמצא שאינו מבטל העשה דקום ועשה בו ציצית ואע"ג דעכ"פ מבטל העשה שלובש בגד בלא ציצית מ"מ כיון שאין זה אלא בשב ואל תעשה שאין עושה בו ציצית וגדול כבוד הבריות שדווקא בשב וא"ת והיה בחול כשאין נמצא ציצית בעיר אבל כשנמצאין ציצית בעיר בחול שיוכל לתלותן וא"כ בכל רגע שלובש עובר בקום עשה בו ציצית צריך לפושטו וכיש דאסור ללבשו ודוקא מלית גדול שאינו גנאי כיכ הפשיטה אבל אם נפסק ציצית מטלית קטן והוא בבה"כ או ברה"ר דגנאי גדול הוא לפשוט בגדיו ברבים ולכן אם בחול צריך למהר לילך לביתו או לבית שלפני בה"כ הפשיטנו ובשבת איצ למהר לביתו והרואה בחבירו שנפסק הציצית בחול יקראנו לבוא לביתו ולא יאמר לו עד שיבא לביתו ואם אינו מתבויש לישב בלא טלית נכון שלא ללבשו אפי' בשבת ואם ידע מע"ש שנפסל אסור ללבשו בשבת דהיל לתקנו מאתמול (י"ג):

(לו) תיכף כשנודע לו שנפסל א' מציצית הוא יושב בביתו צריך להסירו דבכל רגע עובר בעשה ולכן אסור לתקן הציצית בעוד לבוש בו אלא יסירנו תיכף:
 (לז) טליתות של מצוה המיוחדת להתפלל בהם וכן הקיטיל אעפ"י דמדינא מותר לכנוס בהן לבהקים נכון להחמיר אבל אם לובשו תחת בגדיו מותר ומכ"ש דמותר לישן בו ולשמש מטהו ואסור לקשור דבר בציצית בעודן כשירים ואף לאחר שנפסקו אעפ"י שאינן מעוניין גניזה מכל מקום לא יזרקם לאשפה והמדקדק לגנון תעיב (כ"ה):
 (לה) טלית שבלה אסור לעשות בו תשמיש מנוה (ס' כ"ג) אבל מותר לעשות ממנה בגד אחר (עיין מ"א ס' ט"ו ס"ק ז') ואם נקרע הטלית מלמעלה יכול להשים צד התחתון למעלה והעליון למטה ולא הוי הורדת קדושה ומ"מ בלא מקום הפסד ישים תמיד צד א' על הראש (ועיין מ"א סימן ק' סק"ו נ"א):
 (לפ) אסור לכנוס בציצית מגולף בבית הקברות או בר' אמות של מת דהוי כלועג לרש (כ"ג):

(מ) נכון לזהר שלא יגרור הציצית על הארץ משום ביוזי מצוה ועוד כי קרוב שיפסלו ולכן יגבהם ויתחבם בהגורו:

(מא) יפריד החוטין זה מזה דציצית הוא לשון בציצית ראשי ר"ל שערות כמו שהם נפרדים ומ"מ אם יבטל ע"ז מלהתפלל בצבור א"צ:

(מב) הלוקח טלית מצוייצת מישראל או מתגר נכרי ואומר שהוא לקחן מישראל נאמן דכיון דהוא תגר וגם אין דרך נכרי לעשות ציצית בבגד לפיכך נאמן אבל מי שאינו תגר פסול שמא הוא עשה הציצית. (וכ"ל דאין ככלל זה הטליתים שגוכנים לפעמים דידוע שהנכרי לא יעשה לילית צנגד שהעיקר הוא הטלית) אפילו למשכן טלית מצוייצת לעכרים אסור עיין בש"ע סי' כ"י דלמעם שמא יתלוה בו גיל דליתא בזמני דאינם חשודים על ש"ד אבל מעם דזוטה אפשר לחוש וגיל דהקונה מתיר הציצית וקשרם עתה:

(מג) נשים פטורות מציצית מפני שהוא מ"ע שהזמיג שהרי לילה לאו זמן ציצית ומ"מ אם רוצים ללבוש ולברך יכולין לברך (סי' י"ז) וכן הדין בכל מצות עשה שהזמיג כגון לולב וסוכה וכיוצא בהן הו"ץ מתפילין דאם רצו להחמיר על עצמן מוחזין בידם דמפני שאינן מחוייבות לא יהיו נוהרין כראוי שלא יפוח ושללא יישן בהם (סימן ל"ט): דין הקטן עיין לקמן כלל ס"ז:

כלל יב. דין ברכת ציצית (סי' י"ז):

(א) קודם שיברך יעיין בחושי הציצית שהיו הכל שלמין אע"ג דק"ל דכל דבר מוקמינן אחזקתו כיון דעשוין ליפסק לפעמים איא להעמיזין לעולם אחזקתן ולכן צריך לברוק בכל יום ואז אף שהסירן והסיה דעתו מהם איצ לחזור ולברוק ומ"מ אם ע"י הבדיקה יתבטל מתפלה בצבור או שקראוהו לתורה איצ לברוק ומ"מ נכון לעיין קצת מה דאפשר (שם במ"א יש ט"ם וכן צ"ל שאין החזקה בטבע כו' וכדאמרין בכבורות פ' הלוקח):

(ב) יכוין בהתעטפו שציונו הקביה להתעטף בציצית לזכור כל מצותיו לעשותם (ס):

(ג) יתעטף בטלית ובשעה שמניח אותו על ראשו להתעטף בו (כ"ט מלשון כל

חיי אדם כלל יב הלכות ציצית

הפוסקים להנרכה אחר העיטוף אבל ז"ל רוקק בשלוקק עלינו להתעטף בו אומר זכ"י וע' סוכה ל"ע מוספית ד"ה עונד ולכן כ"ל כמו שכתבתי מברך מעומד ונוהגין העולם לברך קודם העיטוף (סס עיין א"ר) ואם בירך מיושב יצא (מ"א סי' תפ"ט) וסדר עטיפתו כדרך בני אדם שמכסין בכסותו ועוסקים במלאכתן פעמים בכיסוי ראש פעמים בגילוי הראש ונכון שיכסה ראשו בטלית ועכ"פ יעמוד כך מעוטף בכיסוי ראש כדי הילוך ד' אמות (סימן ק') :

(ד) נוהגין לברך על טלית קמן על מצות ציצית ועל טלית גדול להתעטף ואם היפך יצא ואפילו לכתחלה יכול לברך על טלית קמן להתעטף אעפ"י שאינו מעטף בו וטוב להניח אותו על ראשו ועמוד כך מעוטף כשיעור הילוך ד' אמות ואח"כ ימשוך בראשו וילבישנו. ואם לבש הט"ק בעוד שאין ידיו נקוות או קודם אור היום כשיטול ידיו ימשמש בציצית ויברך או כשלוש טלית גדול ויברך עליו יכוין לפטור גם הט"ק וא"צ למשמש בציצית (סס) :

(ה) הלוש כמה בגדים של ציצית בלא הפסק יהיה דעתו בשעת ברכה לפטור את כולם וגם אסור להפסיק ביניהם דאז יצטרך לחזור ולברך והוי ברכה שא"צ . ונ"ל דהלוש טלית קמן שחייב בציצית לכ"ע ודעתו ללבוש תיכף גם הטלית אסור לברך על שניהם כיון דיכול לברך על שניהם ברכה א' אלא יברך על ט"ק להתעטף ויכוין לפטור גם הט"ק ובריעבד שהפסיק בשיחה מעט או שהלך לחוץ ושינה מקומו או שהניח תפילין ביניהם י"א דלא הוי הפסק ולכן אין לברך מספק ואם הפסיק הפסק גדול או שהיה הבית הננסת רחוק מביתו ומכ"ש כשלא היה בדעתו מתחלה בשעת ברכה עליהם צריך לחזור ולברך (ומה שהט"ו הכיט זכ"ע עיין מ"א סי' ט"ו ולק"מ) ומהדר לחדר מהני דעתו אף לכתחלה (סס) :

(ו) הפושט טליתו ודעתו ללבושו מיד אפי"י שינה מקומו ואפי"י הלך לבהכ"ס כיון דמדינא כותר לילך בציצית לבהכ"ס לא הוי הפסק כיון שלובש אותו טלית עצמו ואם לא היה בדעתו ללבושו מיד אפילו לא שינה מקומו צריך לברך דהוי היסח הדנית ובשתם אם נשאר עליו ט"ק הרי לא הסיח דעתו עדיין מן המצוה וא"צ לברך ואם לא נשאר עליו ט"ק כבר הסיח דעתו וצריך לברך (מ"א ט"ו א"ר) (ולפי דברי ר' מנחם שכתבתי זכ"ל כל שהסיר הטלית שלא לצורך הטלית לריך לצדך (וכן כהג' הגר"א) וע' מ"א סי' ט"ו. וביאורו זכ"ל סי' א') :

(ז) נפלה טליתו בלא מתכוין וא"כ כבר נגמרה מצותה הראשון ולכן אם נפלה כולה אעפ"י שנשאר בידו צריך לברך אבל בנפל רוב טליתו בש"ע פסק דא"צ לברך אבל דעת כל האחרונים דצריך לברך ואם נפלה ממנו בתוך תפלת י"ח אחר שיסיים תפלת י"ח ימשמש בציצית ויברך ועיין לקמן כלל כ"ב סי' ה' :

(ח) הלך בטליתו בלילה י"א דצריך לברך בשחר כיון דלילה לאו זמן ציצית וי"א דא"צ לברך כיון דנסות זה חייב לעולם אפילו בלילה לדעת מקצת פוסקים וס' ברכות להקל ומ"מ נכון לפטור אותה בטלית גדול (אבל המשמש אין מועיל לדעת זה דדוקא לדעת הפוסקים והש"ע דנריך לצדך רק כיון שאין כאן דבר שקל עליו הנרכה ולכן כ' דטוב למשמש אבל להפוסקים דא"ל לצדך המשמש לא מעלה ומוריד אבל בלוש קודם אור היום לעיל סי' ד' דזה קייב לצדך לכ"ע כיון שפסע כבר בלילה בזה צריך למשמש כדלעיל) :

כלל יג. דין ברכת תפילין (סי' כ"ה) :

(א) מ"ע מה"ת לקשור תפילין ביד ובראש כמ"ש וקשרתם לאות בו' והיו לטוטפות ולכן אחר שלבש הטלית יניח תפילין דמעלין בקדש ויניח תחלה תפלה של יד ואח"כ של ראש דכתיב וקשרתם לאות על ירך והדר ולטוטפות בו' וצריך ליהדר שיהיו מונחים כך בתוך הטלית מלמעלה ותפילין מלמטה כדי שיבוא הטלית לידו ראשון ואם נדמן לו התפילין תחלה אין מעבירין על המצות וצריך להקדים התפילין ואח"כ הטלית. ודוקא כשרוצה להניח עכשוו תפילין אבל אם עדיין אינו יוצה להניחם ל"ש בזה אין מעבירין על המצות (סי' כ"ה מ"א סי' ד' ס"ק ל') ואפי"י כשהתפילין עדיין מונחים בכיס מ"מ שייך בזה אין מעבירין בו' ואם בא לידו כיס

של תפילין תחלה צריך להקדימן (ועיין כלל ס"מ כ"א סי' ג' מדין אין מעבירין על המלות):
 (ב) ולכן צריך לזהר ג"כ שיהיה מונח בענין שיפגע בשל יד תחלה ומ"מ לא
 יניח זה על זה דשל ראש קדושתו יותר המורה משל יד ולכן יניחם זה בצד זה
 (סי' כ"מ זמ"ח) ואם פגע בשל ראש תחלה אע"ג דאין מעבירין בו הכא צריך
 להעביר על המצוה ולהקדים של יד כסדר שכי' בתורה וקשרתם בו והדר ולטוטפות
 (כ"כ הפוסקים ול"ע שהרי גם כלול כמיז אחרונ מקילה ואפ"ה כיון שכלול יש ג' מינים
 נוטלין מקלה וא"כ ה"כ שלא להעביר על המלות שהוא מה"מ כמו שכתבתי בכלל ס"מ א"כ לא
 היה לנו להשגיח על קדימת הפסוק ולכן כ"ל לפני המסקנא במקום ל"ו הטעם ג"כ שמיך
 על יד מקילה יזום והיו לטוטפות כ"ז שהם צין עיניך יהיו שמים ולכן לר"ג ג"כ להעביר):
 (ג) נוהגין לברך על של יד להניח תפילין ועל של ראש על מצות תפילין וכן
 נהגו במדינות אלו ויש נוהגין לברך על של יד רק להניח וקאי גם על של ראש ועל
 של ראש אין ג"כ מניחן תיבה (סג):

(ד) בכל המצות צריך לברך עובר לעשייתן ר"ל קודם שעושה המצוה ולכן יברך
 על של יד אחר שהניחה על היד קודם שמהדק הקשר דקשירתן היא גמר מצותן
 ובשל ראש קודם שמהדקן על ראשו לאחר שהם מונחים על הראש אבל לא קודם
 לזה דהוי קודם דקודם (סג):

(ה) אסור לדבר בין תפילין של יד לשל ראש ועבירה היא בידו ישגורם ברכה
 שא"צ ואפי' המניחן בהו"מ בלא ברכה אסור להפסיק ולשווח ואפי' לענות איש"ר
 וקדושה בחול ודאי אסור הגורם ברכה שא"צ ואפי' בהו"מ יש אסורין (א"ר) ואם
 הפסיק אפי' לאיש"ר וקדושה חוזר ומברך דהיינו להמברכין לעולם על ש"ר על
 מצות צריך לברך בששהיה על ש"ר לבר להניח וגם על מצות ולהמברכין לעולם
 רק על ש"ר צריך לברך כשהסיה על ש"ר על מצות ולכן ישתוק ויכוין לשמוע איש"ר
 וקדושה ואפי' דבר שהוא לצורך תפילין לא יסיה לכתחלה ומכל מקום אם א"א
 בלא"ה מותר לדבר מה שהוא לצורך תפילין (סג):

(ו) כ"ז שחולץ תפילין אפי' כמה פעמים ביום נשמסיה דעתו מהם שלא
 להניחן תיבה וכ"ש כשחולצן לכנוס לבהכ"ס אפי' הוא בביתו שא"צ לשנות מקומו
 כלל ואפי' דעתו ללבוש מיד צריך לחזור ולברך דהא אסור לכנוס בהן לבהכ"ס
 ונ"ל דה"ה כשחולץ שצריך להפיה כיון דאסור להפיה בהן צריך לחזור ולברך אבל
 אם חולץ בלא שום אונס ודעתו לחזור וללבוש מיד אעפ"י ששינה מקומו א"צ לברך
 (כ"כ ה"ק והט"ו וא"ר נפשות) ולכן אף שהמ"א כ' דאפשר דבהכ"ס שוה לשאר
 מקומות לא שבקינן פשיטותא דהני גדולים משום ספיקא דמ"א:

(ז) נשמו ממקומן וממשמשם להחזירם למקומן המ"א בשם של"ה כ' דצריך
 לברך. ונ"ל דהמברך לא הפסיד ויברך ברכה הראוי' לאותו תפילין אם של יד או
 של ראש (סג):

(ח) המניח תפילין ש"י ובירך ובתחלת ההירוק קודם שקשר בקשירה גמורה
 נפסק הקשר והוצרך לעשות קשר אחר ולא הסיה דעתו א"צ לחזור ולברך ואם
 כבר גמר הקשירה דכבר נגמר המצוה וא"כ לא גרע מנשמת לעיל כסי' ז' וה"ה
 בקשר של ראש דינא הכי ודוקא אם אין לו רק תפלה ש"י לבר ואין לו ש"ר אבל
 אם מניח שתיהן וא"כ ברכה זו דלהניח תפילין לכ"ע קאי גם על ש"ר וא"כ עדיין
 לא נגמר המצוה שבירך עליו עד שהניח גם ש"ר ולכן אפי' נפסק אחר שקשר
 ש"י א"צ לברך (ט"ו והגר"א):

(ט) מותר לברך על תפילין שאולין ולא על גזולין דהוי מצוה הבאה בעבירה:

(י) נ"ל דהמניח תפילין קטנים בביתו והולך בהן לבהכ"ג והולץ ומניח בבהכ"ג
 גדולים מספק לא יברך ויותר טוב לברך בביתו על הגדולים ויניחם ויכוין לפטור
 הקטנים ויניחם ואז כיון שמניח אותן שבירך עליהן יותר מסתבר שלא לברך עליהן
 (עיין בכלל י"ג סי' ה' כ"א סי' א' מה שכתבתי ע"ז דזה דומה מעט לילול מסוכמו ע"ד
 לכנוס זה מיד ולקנות על נשמים כסי' ר"ז. וכ"כ המ"א כסי' ח' ס"ק י"ז שכ"ד מהר"ס):

(יא) ברכת על מצות תפילין יאמר בפתח תחת הידיו (כ"כ המ"א ס"ק ט')
 והביא ראיה מפסוק מצות ה' ברה דקאי על כל המצות וצ"ע שהרי בהדיא אי'

חיי אדם כלל יג יד הלכות תפילין

בהוריות דף ד' דמצות קאי רק על מצוה א' וא"כ גם מצות ה' ברה ר"ל כל מצוה ומצוה היא ברה ועוד שהרי ממקומו מוכרע שהרי כתיב מאירת עינים לא מאירות (עיין זוהר נלק דף ק"ג ע"ג במתיבתא עלאה גבעת חסד ו' כו' ושם דף ר"ז ע"א בן אתונת אתנת קסר ו' דכלילין קמל) כיכ המ"א ואיר אבל הט"ז כי לברך על מצות ועכ"פ המברכין רק בברכה א' על שניהם ואירע שסח מברך בפתח לביע (פ"ב):
 (ב) נוהגין במדינתנו לברך ולהניח בין תפילין של יד ובין של ראש מעומד והמקובלים כתבו להניח של יד מיושב. ול"נ שגם כוונת הזוהר אינו ר"ל דוקא מיושב אלא דר"ל אף מיושב שהרי סוד תפילין וק"ש הוא א' ובהדיא א"י בזוהר תרומה קל"ט ע"ב מהלוקת שמאי והלל כו' וכמה דאירדמן ליה לבר נש הכי י"מא ונ"ל דהיה לענין תפילין:

כלל יד. דין תפילין:

(א) מצות תפילין חמורה מאוד ומי שאינו מניח תפילין מחמת שהמצוה אינה חשובה בעיניו נקרא פושע ישראל בגופו ולכן צריך כל אדם לזוהר שיהיו כתיקונן ולקנותן ממי שהוא מומחה ביותר ובעל תורה ויהי יודע ומכיר בו שאינו מוסר ממון ישראל ביד עכ"פ דוה פסול לכתוב ויכתוב אותם מי שהביא בו שערות ואם א"י אזי עכ"פ יהיה בן י"ה שנים דאז מסתמא הביא בו שערות ועכ"פ כיון שרוב הסופרים אינם לומדין ומדמין מילתא למילתא ויוכל להיות שאינו דומה יפה ולכן אני מתנה לעולם עם הסופר שיכתוב לי תפילין באופן שלא יניף עליהן ברזל ד"ל שלא ימחוק שום אות ושלא יצטרך לגרור בסכין וכן ראוי לעשות וגם ראוי לבדוק קודם שיניח הפרשיות בבתיים כי הרבה מכשולים ראיתי בעיני (ועיין נ"ע ס"י ל"ט מי הם הפסולים לכתוב וכל הפסול לכתוב פסול לכל תיקון ע"ט):

(ב) דין כתיבת תפילין ועשייתן אכתוב אי"ה בחיבור מיוחד בדין מצות יחידים כאשר יאריך ה' את ימי ויחזק כחי בל"ג אך כיון שראיתי שהסופרים אינם מדקדקין ונכשלים בכמה דברים לכן אכתוב כאן מה שישגיח כיא על התפילין מבחוץ דשם ניכר. כל אחד ידקדק היטיב אם הם מרובעים מרובע גמור כפי יכולת אדם דהיינו ארכו כרחבו אבל בגובה אין צריך להיות כארכו וכן צריך לדקדק שיהיה התיאורא שהו' מקום מושב התפילין מרובעין רבוע גמור וכן התפירה תהיה מרובע רבוע גמור וכ"ז הוא הל"מ"ט ואם אינו מרובעין פסולים ואם נתקלקל ריבועין צריך לתקן דאינו דומה לציצית לעיל (כלל י"ב ס"י כ"ד) דהתם כתיב ועשו להם ציצית לא הקפידה תורה רק על תחלת עשייתן משא"כ תפילין לעולם צריך שיהיו בריבועין ואע"ג שכו' בש"ע יש מי שאומר כ"ע מודים בזה וכן דרך הש"ע כשמוצא איזה דבר שאינו מסודר בשאר פוסקים כותב בש"ע יש מי שאומר וצריך לדקדק מאד בתפירתן כי מחמת שהסופרים עושים נקבים גדולים קצת נמשך החוט לצדדין ועי"ז התפירות אינן שוות אלא זה נכנס וזה יוצא וראיתי הרבה כזה וכן ראיתי סופרים שאם הבית אינו מרובע יש להם מין טיה ומחין עליו והוא כמו סיד ועי"ז נעשה מרובע וזה לא מועיל כלום אלא שהריבוע יהיה מחמת עצמו (ל"ג):

(ג) ידקדק שהשינין יגיעו עד התיאורא ממש ואם לא הגיעו צ"ע ושתייה רגל השינין נראה וראיתי כמה תפילין שהרגל של השינין מכוסה ונכנס בתיאורא ויש שאינם מגיעין עד התיאורא ממש וגם צריך לדקדק שהיודיין של השינין יגעו ברגל השינין שלא יהיה בו שום הפסק שהרי שינין זו הל"מ"ט וא"כ כל מה שפסול בס"ת פסול גם כאן. ומיהו שינין של ד' ראשים יש מגדולים שכו' שדווקא לא יגיעו היודיין למטה כדי שתהא השינין שוקע דשינין של ד' ראשים הוא נגד השינין שבכתב הלוחות שהיה הכתב חלל ומיהו אם אחד נוגע ואחד אינו נוגע פסול ממיני (סג):

(ד) חריץ שבין בית לבית של ראש צריך שיהי' עד התפר ואם לא הגיע כשר והוא שיהיה ניכר החריץ כדי שיהיה ד' ראשיה נראין לכל ונ"ל שעכ"פ צריכין שיהיו הדי בתים פרודות זה מזה ולא יהיו מדובקים ולא כמו שעושיין הסופרים שמדבקין ע"י דבק רק שלמעלה עושיין סימנים כמו הריץ דצ"ע אם להכשיר אפי' בדיעבד וכן תפילין של הגר"א היו פרודות (לפי מה דקיי"ל דע"י הדנק כעשה כאלו

כד

היי אדם כלל יד חלכות הפילין

היה מקוצר שהרי מעשים בכל יום שהתפילין נעשין מחיכות קלף רק שמדבקין יחד וא"כ אף לדיעבד כשר אפי' אם אין הקריץ מגיע עד למטה מ"מ היכר עכ"פ צעיקן וכשמדבקין הצמים וטעין את כל הצית צטיץ או בגלאכץ רק שעושיין רוחם בגלאכץ אפשר דזה לא נקרא היכר כ"א איהיה ההיכר מקמת הצית ולכתקלה פטיט צעיקן איהיה הקריץ מגיע עד למטה ול"ע) והסופרים שטולין עור על הדי בתים ורושמיין בו חרציין בסכין שתהיה נראה כד' בתים פסולים דבהדיא אי' בגמרא ובש"ע סעיף מ"ז דכשטולה עור על של ראש נעשה של יד (וכ"כ לי הגאון בעל בית מאיר) (סא) :

(ה) מצוה שיהיו הבתים שחורות ופשיטא שידקדק שהשיין יהיה שחור ד"א דהוא הלמ"מ ואמנם השחרות יהיה רק בצבע שחור שאין בו ממש כלל וכן אני מצוה להשחיר תפילין שלי ושל ב"ב והשומעין לדברי. והמשחירין במין גלאנץ שא"א לקלפו אעפ"י שיכולין להסיר מן הקלף על ידי פירונין דקים מ"מ אין בידי לפסלם אבל מה שחדשו סופרי זמנינו שאני קלפתי כל הגלאנץ מן הבית וצורתו כמו נייד שחור ג"ל פסול (וכדעת הגאון דק"ק בון הכדפס בנוגע ציהודה והארכתי מאוד במאנה) :

(ו) אם נפסקו אחד מן ה"ב תפירות כשר ושנים פסול אם זה בצד זה אבל ג' אפילו רחוקים זה מזה פסול (ל"ג) :

(ז) רצועות שחורות הלמ"מ ולכן אם נתישנו ונתלבנו צריך להשחירן ואם השחירן נכרי פסול (סא) :

(ח) אם נפסקה רצועה של יד מה שמקיף הזרוע ותמחה עד אצבע אמצעי ויכרך עליו ג' כריכות ובשל ראש מה שמקיף הראש והרצועה של צד ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה אסור לתפור או לקשור. ואם נפסק לאחר שיעור זה מותר לתפור ולקשור ובשעת הדחק שאין לו רצועות מותר לתפור אף בתוך השיעור ויתפור מבפנים שיהיה נראה כשלימה ודוקא בגידון אבל בחוטיין פסול והיה דלקשור פסול דכתיב וקשרתם שתהא קשירה תמה ואם אין לו במה לתפור בשל ראש אם נשאר רק מה שמקיף הראש והקשר וכן בשל יד מה שקושר בקיבורת יניח בלא ברכה (ט"ו) ושיעור רוחב הרצועה לפחות כאורך צעורה ואם אינו רחב כ"ב מניחן אם א"א למצוא אחרת (כ"ו) :

(ט) אע"ג דכתיב והיו למוטפות ורשינן כל זמן שהם בין עיניך יהיו שתים דוקא ביש לו שניהם אבל אם אין לו אלא אי' בין של יד או של ראש או שיש לו מכה בראש או ביד שא"א לו להניח שניהם מ"מ יניח אותו שיכול ויכרך עליו ברכתו הראוי לו כדלעיל כלל י"ג אבל אם אפשר להניח שניהם ג"ל דאסור ועיין כלל ס"ח (ועיין צ"כ ס' כ"ו) :

(י) מקום הנחת של יד בזרוע שמאל בבשר הגבוה ויטה מעט לצד הגוף שכשיכוף זרועו למטה יהיה כנגד לבו שנאמר על ידכה ומדלא כתיב ירך בלא ה' קבלו חז"ל דכונת הכתוב כאלו כתיב יד כחה וי"ל ביד שהיא כחה ותש כחה והיא שמאלית ולא יניחנו בחצי העליון שכלפי בית השחי ולא סמוך (לעלינוגין) אלא דוקא במקום שהבשר גבוה בחצי עצם התחתון ואם יש לו מכה במקום הגבוה יניחנו סמוך לעלינוגין או על בשר הגבוה אף מה שהוא בחצי העליון שכלפי בית השחי ולא סמוך לעלינוגין אלא דוקא במקום שהבשר גבוה בחצי עצם התחתון ואם יש לו מכה במקום הגבוה יניחנו סמוך לעלינוגין או על בשר הגבוה אף מה שהוא בחצי העליון של העצם ההוא ולא יכרך. ודעת הגר"א דכל מקום הגבוה כשר ושלא במקום הגבוה פסול לגמרי ומקום הנחת של ראש מתחלת עקרי שער במצחו ולמעלה וצריך שיהיה כל הבית מונח במקום שער ואם מניח אפילו מקצתו על המצח במקום שכלו השערות הוא מדרך הקראים דאע"ג דכתיב בין עיניך קבלו חז"ל דהיינו למעלה במקום שער כנגד העינים והקשר של ראש יהיה מונח מכוון כנגדו בעורף במקום שער דוקא ואפי' מקצת ממנו לא יהיה מונח במקום פנוי משער שאין זה נקרא עורף (כ"ו) :

(יא) אמר יד אם עושה כל מלאכתו בשמאל מניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם והשולט בבי' ידיו מניח בשמאל כל אדם ואם כותב בימינו ושאר מלאכות עושה בשמאלו או להיפך אזלינן אחר הדי שכותב בו שהיא נחשבת ימין לענין זה

ומניח

חיי אדם כלל יד הלכות תפילין

ומניח תפילין ביד שכנגדה דכתיב וקשרתם וכתבתם משמע דבאותו יד שכותב יהיה קושר בו ליד שכנגדו ואם אינו יכול לכתוב תלוי באיזה יד שעושה בו שאר מלאכות נקרא ימין (א"ר) ודוקא כשגולד כך אבל אם הרגיל עצמו אח"כ מחלוקת בין הפוסקים (עיין מ"ח) וגוים שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה (עיין ס"ל כ"ז במ"א סק"א):
(יב) יזהר שלא תזוז הי"ד מן הבית של יד וכן יזהר שלא יתהפכו הרצועות כדי שיהיה צד השחור לחוץ ומכ"ש הקשר של יד ושל ראש שלא יתהפך ואם נתהפך נכון להתענות או יתן לצדקה (סג):

(יג) נ"ל דאמר המניח תפילין ש"י ממי שאינו איטר אם יכול לתקן הרצועה והי"ד שתהיה פניה כלפי הבית טוב וא"ל ואין לו תפילין אחרים יניחם כך. ונ"ל דאם יכול להוציא הרצועה ולהכניסה מצד אחר כדי שתהיה הי"ד סמוך ללב אעפ"י שאינו יכול להפוך הקשר של הי"ד שתהיה פניה לצד הבית טוב יותר ועכ"פ לא יתבטל ממצות תפילין עבור זה ויניחם כך:

(יד) לא יהיה דבר הוציא בין התפילין לגופו בין ש"י או ש"ר. ומ"מ אם יש לו מכה או מחוש בראש ואם יצטרך לגלות הראש יתבטל ממצות תפילין יש להתיר להניח ש"ר על כובע דקה אבל לא על עבה דאז לא יכול להניח על הראש במקום שמוחו של תינוק רופס ויכסה מפני הרואים ומ"מ לא יברך עליה אלא על של יד ואם יש לו מכה ביד מותר להניח על הרטיה אם לא סגי בלא"ה ולא יברך וילבוש עליו בגד אחר כדי שיכסם דהא כתיב לך לאות ולא לאחרים לאות (וכ"כ בהדיא נסה"מ והצ"ח ג"כ א"ר) ודוקא על רטיה דאינו רק אלא משום חציצה אבל על בגד אסור אע"ג שילבוש עליו בגד אחר ואם יש לו מכה במקום שהרצועות מונחים מותר להניחם ולברך אע"ג שיש חציצה בין הרצועות (סג):

(טו) אסור להסיח דעתו מתפילין ולא נקרא היסח הדעת אלא שחוק וקלות ראש וליצנות (וביומ"א 77 פ' כחכו ת"י דה"ה סיכה וס' במ"י כ' עכ"ל אינו אלא מדרבנן) וזה אסור מה"ת שהרי ילפינן ק"ו מציץ שאין בה אלא אזכרה א' ק"ו תפילין שיש בה הרבה (אך בתוספות 77 ע"א כחכו דאינו ק"ו גמור דאורייתא אלא מדרבנן כו' ע"ה) (ס"ו מ"ד) ובכל עת שנוכר מתפילין חייב למשמש בהן וימשמש תחלה בשל יד והמנהג לנשק בשעת משמוש ובשעת הנחתן והליצתן משום חיוב מצוה וכשיאמר וקשרתם ימשמש בש"י וכשיאמר ולטוטפות ימשמש בשל ראש אבל מותר לעשות כל מלאכה בעודן עליו דזה לא נקרא היסח הדעת (ס"ו כ"מ):

(טז) זמן הנחתן משיכיר את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ד' אמות ומותר להניחם ולברך עד צה"כ ואם היו עליו מבע"י אין צריך להסירם אפי"ל בלילה אם הוא ביחודי אבל בפני רבים צריך לחלצן שלא יטעו לומר דמותר להניחם לכתחלה בלילה ואסרו הכמים שמא יישן בהם ואם התפלל מעריב מבע"י אין לו להניחם אה"כ כיון שכבר עשה לילה (מ"ל ל') ובשבת וי"ט אסור להניח דבתפילין כתיב וקשרתם לאות ושבת וי"ט א"צ אות שהם עצמם אות שאנחנו עבדיו וזה"מ מחלוקת בין הפוסקים ונוהגין במדינות אלו להניחן ועכ"פ ראוי ונכון שלא לברך והגרי"א נהג שלא להניחן בזה"מ עיין בבאיורי הגרי"א ס"ל ל"א סק"ד. ויהלוצן קודם ההלל (ס"ו ל"מ):

(יז) ההולך בדרך וא"א לו להניחן מפני הקור מותר להניחן קודם עלות השחר וכשיגיע זמנו ימשמש בהם ויברך ולא חיישינן שמא יישן בהם כיון שהולך ברגליו אבל ביושב בעגלה או בספינה אסור (ונמ"א ס"ל ל' כ' או רוכז וכחכ"א ס"ר שה"ט ט"ס):

(יח) מצותן שיהיו עליו כל היום אך מפני שצריכין גוף נקי שלא יפיה בהם ושלא ינהג בהם קלות ראש ושחוק ולכן מקילים בזה ואשרי המקיים כדונו. ומ"מ מי שיש לו חולי מעיים או ביום ששתה משקה המשלשל אסור להחמיר ולהניחן כ"כ המ"א ובתשובת מ"ע ס"ו ס' לא כ"כ ועיין בהלכות סוכה כלל קס"ג ס"ו י"א בנ"א. וחולה שדעתו מיושבת עליו חייב ואם לאו פטור (ס"ו ל"מ במ"א) ודין חתן ושושבינו מבואר בה"א סוף שער בית הנשים:

(יט) אבל ביום ראשון אפי"ן אחר הקבורה אסור בתפילין מפני שנקרא פאר ואבל מעולל באפר. ונ"ל דאם אינו יום המיתה יניח בלא ברכה (ומכ"כ הט"ז אינו

היו אדם כלל יד הלכות תפילין

מוכרז ל"ל דנקבר בלוחו יוס) ואם מת בהוה"מ מניח תפילין (מ"א סי' תקמ"ק מק"ה) וכן אם מת ביום"ט מניח באסור הג' (ל"ב). ודין אונן ואבל בק"ש ותפלה מבואר הכל בהנחת אדם (כלל קס"ט):

(כ) תפילין שהיו בהזקת כשרות אין חיוב לבדוקן לעולם ומ"מ נכון לבדוקן ונ"ל פעמים בשבע שנים ואם נפלו למים או שמונחים במקום לה צריכין בדיקה תיקף ואם אין לו מי שיוכל לבדוק ולהזור ולתפור יניחם כך בלא בדיקה (סי' ל"ט מע"ף ט') ונ"ל בנפלו למים וכיוצא בו יניחם בלא ברכה עד שיבדוק והכל לפי הענין ואם אינו מניחן אלא לפדקים צריכין בדיקה פעמים בז' שנים שמא נתעפשו:

(כא) אסור לשנות מקדושה המורה לקדושה שהיא קלה ממנה ולכן אסור ליקח רצועה משל ראש לתת בשל יד אם כבר היתה בשל ראש אבל בהזמנה לבד לא מתסרא אבל משל יד מותר ליתנה בשל ראש דש"ר קדושתה יותר משל יד שרוב של שם נכתב עליו דהיינו השין והג' ער הוא ד' ואם נפסקה הרצועה של ראש סמוך לקשר יכול להורידה אעפ"י שמו"י קצת מקדושתה שהרי מקום הקשר יהיה תלוי למטה אין זה הורדה דעכ"פ באותה התיבה יהיה הקשר אבל כשנפסקה של יד היא הורדת קדושה אלא ימעט בכריכות אם איא בענין אחר ונ"ל דבעני ומכ"ש במקום ביטול מצוה יש לסמוך על א"ר שכ' בשם זקינו שהתיר (סימן מ"ג נמ"א ונ"א) ואפי' תיק שמיחדו לתפילין והניח בו כבר אפי' פעם אחת אסור להשתמש בו דבר אחר ואפי' צר ביה ע"ד לפנותו מ"מ כיון שעשאו לתפילין וגם צר ב"י אסור ואפי' קטן שצד ביה אסור (סי' מ"ג) ואפי' נייד שכ' עליו דברי קדושה אסור להשתמש בהמותר לדבר חול ואם התנה עליו מתחלה להשתמש בו מותר. ודוקא תיק של תפילין מיקרי תשמיש קדושה ופשיטא של ס"ת ושאר דברים המיוחדים לבהכ"ג אבל תיק של טלית לא מיקרי תשמיש קדושה רק תשמיש מצוה ולכן מותר להניח בו שאר דברים של חול. ונ"ל דאע"ג דנותן לתוכו ג"כ תיק של תפילין מ"מ בשעת הדחק מותר ליתן לתוכו דברים של חול (נמ"א סימן מ' ס"ק ג' לא תשמע הכי שהרי כ' דגם כ"ס של הטלית מיקרי כליין אך נא"ר ס"ק ג' שם כ' נאס ר"ע להקל בשעת הדחק ללא מיקרי כליין וא"כ נ"ל דה"ה לענין זה) והמניח ב' זוגות של רש"י ושל ר"ת אסור להניחן בתיק א' דזוג א' הוא חול ואם התנה ע"ז מתחלה מותר (סי' ל"ד):

(כב) אסור לתלות תפילין ואפי' הרצועות אבל מה שהרצועות תלוין באקראי אין לחוש והבית אפי' באקראי יש להחמיר אבל כשהם מונחים בכיס מותר לתלות הכיס (סי' מ'):

(כג) אסור להניח שום דבר על הראש כשמונה עליו התפילין אם לא דבר שדרכו בכך כגון הכובע. ודוקא שאינה דוחקת התפילין ואם לאו אף זה אסור (סי' מ"ה):

(כד) אסור להניחן למרגלות המטה או בצדו אפילו הם בכלי תוך כלי ואפילו אין לו אשה אבל מותר להניחם מראשותיו. ובלבד שלא יהיה כנגד ראשו שלא יניח ראשו עליהם דאז אסור כמו למרגלותיו ואם אשתו עמו במטה אפילו אינו רוצה לשמש צורך שיניחם בכלי תוך כלי (סי' מ'):

(כה) אסור לאכול בהן אכילת קבע אבל אכילת ארעי מותר (סי' מ') אבל אסור לישן בהם אפי' שינת ארעי שמא יפיה וכן אם אווזן בידו ואינם כרוכים בידו דחיישינן שמא יפלו ואם הם בגרתיקן מותר אפי' שינת קבע ונהגין כשנפלו תפילין לארץ בלא גרתיקן, להתענות בו ביום וס"ת שנפל לארץ אפי' בגרתיק (סי' מ"ד). ואסור לכנוס בתפילין לבית הקברות או בתוך ד' אמות של מת דהוי לועג לרש ולא למרחץ ולמקומות המטונפים ובמקום שעומדים שם ערומים דאסור לעמוד ערום נגד השם ונ"ש לבהכ"ס אבל להשתין בהם מים שלא בבהכ"ס במקום דליכא למיחש שמא יפנה בהם מותר לעת הצורך כגון שיתבטל ע"ז מתפלה בציבור ובלבד שיזהר הרבה שלא יבא לידי הפחה ומ"מ לצורך מותר ליקח עביט של מי רגלים בידו אע"ג שתפילין בראשו וראוי לזהר בזה (סי' מ"ג):

חיי אדם כלל יד הלכות תפילין

(כו) אם הוא בדרך ואין לו מקום להצניעם והוא צריך לפנות מותר ליתנן בחיקו ובבגדו בענין שלא יהיה שום חשש שיפלו ממנו ואז מותר (סג):

(כז) יכין בהנהגתו שציונו הקב"ה להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יהוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע שהוא כנגד הלב ועל המוח כדי שזכור תמיד ניסים ונפלאות שעשה עמנו שהם מורים על יהודו ולו הכה והממשלה בעליוני ובתחתוני לעשות כרצונו וישעבד לו הנשמה שהיא במוח וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמהשבות ובוזה יזכור הבורא ויקיים ולא תתורו אהרי לבבכם ואחרי עיניכם ולכן כתיב בתפילין בין עיניך:

(כח) היה צריך לתפילין ומוזוה ואין ידו משגת לקנות שניהם תפילין קודמין שהוא חובת הגוף, ומיהו אם אפשר בשאלה מוזוה קודם ופשיטא שקודמת מלקנות ציצית שאינו אלא חובת מלית (ס"ו ל"ט):

כלל טו. הל' מוזוה (י: מסי' רפ"ה עד ס' רל"א) ומעקה:

(א) הביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומוזוה בפתחו והמקיים ג' מצות אלו ע"ז נאמר והחוט המשולש בו' לפיכך כשיצא אדם מפתח ביתו ינשק המזוזה (ונזוהר הקדוש מפליג מאוד בזה וז"ל פיקודא למיקבע ז"כ מזוזה למרע"י דלא יכאי ז"כ דזכרנא דקצ"ה לעלמין ודלן איכו כגוואל דלילית כד"א ורלימס אומו זכרמס את כו' כיון דקמי' ז"כ האי דזכרנא איזכר נגרמי' למענד פיקודא דמארי' ורזא כו' עכ"ל). הרי מזוזה כזוהר כוונת מלות מזוזה לכן יזוהר האדם מאוד בכוונתה וישים על לבו להשגיח אם היא כתיקונה:

(ב) מ"ע שיקבע מוזוה על כל בית ובית שיש לו ואפי' יש לו מאה הדרים כלם חייבים במוזוה וכן אם יש לחדר אחד כמה פתחים העשויים לכניסה ויציאה אעפ"י שרגיל באחד מהם כולן חייבין ואפילו אם נתמעטו הדירין עכשיו וא"צ אלא לפתח אחד כולן חייבין אבל אם הפתח עשוי רק להכניס דרך שם לפרקים משאות אם יש שם פתח אחר שחייב במוזוה כדלקמן (ס"ה) אותו פתח שאינו עשוי לכניסה ויציאה פטור אבל אם אינו ראוי למוזוה אז אינה אלא כחור והגדולה היא עיקר הפתח (ס"ו רפ"ו):

(ג) גם שערי חצירות ועירות חייבין במוזוה כדכתיב ובשעריך (סג):

(ד) בית השותפים חייב אע"ג דכתיב ביתך דמשמע לשון יחיד מ"מ מדכתיב ירבו ימיכם משמע אפילו רבים ודוקא שותפות ישראלים אבל שותפות עם הנכרי וכן הצר שישראל ונכרי דרים בו פטור ואפילו רובם ישראל שמא ישלוהו הנכרי ויבא לביוון וכן במקום שמזכרים משקה שקורין שיינק שהנכרים מצוים בבית תמיד אם יש לחוש שיגנבוהו לא יקבע שם מוזוה אלא בדרך שא"א להם ליקח אותה (סג):

(ה) אין הבית חייב במוזוה לכ"ע ולברך על קביעתה אלא באלו תנאים. (א) שיהא בו ד' אמות על ד' אמות. (ב) שיהיה לו ב' מוזוות ומשקוף על גביהם. (ג) שיהיה להבית תקרה. (ד) שיהיה לו דלתות. (ה) שיהיה הפתח גבוה לא פחות מ"ט וי"א דגם רחבו צריך שיהיה ד' טפחים (עיין ס' רפ"ז ב"ד). (ו) שיהיה עשוי לדירת אדם. (ז) שיהיה עשוי לדירת כבוד. (ח) שיהיה דירת קבע. ועכשיו נבאר פרטיהם (סג):

(א) אין בו ד' אמות על ד"א לא נקרא בית ופטור ואם ארכו יתר על רחבו ויש בו כדי לרבע ד' על ד' י"א חייב וי"א דפטור אא"כ שהוא מרובע לפחות ד' על ד' ולכן יקבענה בלא ברכה או שיברך על פתח אחר שקובע שם ויכוין לפטור גם זה (סג):

(ב) אין לו אלא מוזוה א' כגון שמצד א' עובי הכותל להלא מהפתח אם המוזוה מצד שמאל פטור ואם מצד ימין י"א דחייב ולכן יקבענה בלא ברכה ודוקא שהכותל עובר להלאה מהפתח דאל"כ הוי קצה הכותל במקום מוזוה דכל מקום שהכותל כלה מיקרי מוזוה (ט"ז ס' רפ"ז) וכן הו"ל בגמרא דף ל"ד כפמקי דקכנא דאמרינן עדי פלימא) ואם יש לו ב' מוזוות רק שאין לו משקוף אלא שכיפה כמין קשת עליהם

חיי אדם כלל טו הלכות מוזהר בו

או אפי' אין לו מזוזות ג"כ רק הכיפה הולך ומתעגל מהארץ אם יש בגובה י' טפח' לפחות ורוב ד"ט הייב ואם רוח הרביעית פתוחה לגמרי אע"פ שיש שם עמודים העשויים לחוק התקרה פטורה שהרי אין כאן פתח כלל (רפ"ז):
(ה) היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה אם התקרה לצד הפתח ויש בו ד' על ד' הייב (רפ"ז):

(ט) "א דאפי' אין לו דלתות הייב וי"א דפטור ולכן לא יקבע המזוזה עד שיתלה מקודם הדלת ואם קבעה מקודם א"כ לדעת הפוסט אעפ"י שאח"כ תלה בו דלת המזוזה פסולה הדוי תעשה ולא מן העשוי לכן אם עדיין אין לו דלת יקבענה בלא ברכה וכשיתלה בו הדלת יחזור ויטלנה ויקבענה והנכון שיעשה אז מזוזה גם בבית אחד אם יש לו ויפטרה בברכה זו (סג):

(י) בהב"נ פטור שאין בה בית דירה ובהמ"ד י"א דהייב כיון שיושבים שם כל היום דומה לבית דירה ויקבענה בלא ברכה (סג):

(יא) אם אין עשוי לדירה בקביעות פטור לפיכך סוכת החג בהג וההננות שבשוקים שאין יושב בהם אלא ביום פטור (ז"ל רמ"ס וכ"ל שילא לו מצרימא לסוכה ק' ז' סוכות על יולרים ע"ג נכ"ט) וכן מרפסת שהוא דרך לעלות בה לעליות שקורין (גאנעק) והגנה ובית שער שהוא בית קטן שאצל שער החצר שהשומר יושב שם פטור' כיון שאינן מיוחדין לדירה. וי"א דמרפסת וגינה הייב מדרבנן ואם בית פתוח לא' מאלו הייבים ואם בית שער פתוח לבית ולחצר הייב שתי מזוזות א' במקום שפתוח לבית וא' במקום שפתוח לחצר וכן אם הוא בין גינה לבית:

(יב) אם אין עשוי לדירת כבוד פטור לפיכך בית הכסא ומרחץ ובורסקי ובית הטבילה פטורים אבל רפת בקר ולולין של תרנגולים ובית התבן והעצים ואוצרות של יין או שאר משקין אם יש להם שיעור בית הייבין דלא נפיש זזהמא כ"כ ובמקו' שתניקות מצויין או לפעמים רוחצין בו או שמשמשין בו יכסה המזוזה (ל"ע מ"ט לענין לנרך בתוכה דינו כבית הכסא כלאימא נ"ע ס"ע"ט וא"כ למה לולין קייבין במזוזה):

(יג) אותן פתחי' שהם חלוקין ועמוד באמצע די להם במזוזה א' אפי' יש בעובי העמוד טפח שעמוד זה אינו אלא לגוי. ודוקא כשדלת אחד לשניהם וכשוה נפתח ג"כ זה נפתח אבל כשיש דלת לכל א' לעצמו כמו שיש לעשירים שער קטן אצל שער גדול כדי שלא יהיה השער הגדול פתוח תמיד ומשתמש' תמיד בקטן ובגדול רק לפרקים ולכן אם יש ביניהם עמוד טפח הייב ב' מזוזות ואם עומד במקצוע מב' רוחות בצפון ומערב עיין ט"ו וש"ך (סג):

(יד) ארובה שבין בית לעליה ועולים לה בסולם ועושים סביב הסולם היקף מחיצות ויש שם צורת הפתח אם עושין למטה או למעלה הייב במזוזה ואם עשו למטה ולמעלה הייבין בשניהם (סג):

(טו) מרתף שאין בו פתח עם מזוזות לכנס בו אלא שהמזוזות והפתח הם שוכבים על הארץ נ"ל דפטורה דלא נקרא מזוזה אלא כשעומדת (כלאימא בקידושין 97 כ"ג ע"ג מה מזוזה מעומד וע"ג נכ"ט):

(טז) בא לקבעה ניהנה בשפופרת או בכל דבר ויקבענה במקומה ויכרך אקב"ו לקבוע מזוזה והקובע כמה מזוזות בבת אחת מברך ברכה אחת לכולן (רפ"ט):

(יז) איזה מקום קביעתה בתוך הלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ בתחילת שליש העליון של גובה השער דכתיב וקשרתם וכתבתם מה קשירת תפילין בגובה של זרוע אף מזוזה בגובה ואם הניח למעלה מזה כשרה ובלבד שירדתיקה מהמשקוף טפח וי"א דיעקר מצוה טפח הסמוך להמשקוף עד תחילת שליש העליון ממעלה למטה עיין ס' רפ"ט בנקה"כ ואם היה הפתח גבוה הרבה ניהנה כנגד כתפיו אבל לא למעלה מכתפיו בענין שלא יראנה (ומסתברא דמזה לא מירי הגמרא כ"כ סנ"ק) ואם הניחה למטה משליש העליון פסול וצריך לקבעה מימין הנכנס ואם קבעה משמאל פסול ונ"ל דאעפ"י שצריך להתירה ולהניחה כרך מ"מ לעולם לא יכרך (עיין נ"י) ואין חילוק בין שהוא איטר או לא ואפילו כל בני ביתו איטרים לא

חיי אדם כלל מן הלכות מוזה

לא אוליגן בתרייהו דרוקא תפילין שהם חובת הגוף אוליגן בטר ידיה משא"כ מוזה שהיא חובת הבית אוליגן בטר ימין של כל העולם (ס):

(יח) שני בתים שלכל אחד יש פתח לרה"ר ובמחיצה שביניהם יש גם כן פתח אוליגן בטר היכר ציר דהיינו לאותו בית שהדלת נפתח לתוכו הוא הבית ועושיין בימין הכניסה שלו ורוקא במקום ששני הבתים הם שוין בתשמישן אבל אם אחד הוא עיקר תשמישו לא אישגחיגן בהיכר ציר דאפילו הדלת נפתח לשני מ"מ מקום שרוב תשמישו בו הוא הבית ונותנין בימין שלו והדר שבין ב' בתים שקורין (פ"ח הוי"ו) אם יש לו פתח להצר עושיין המוזהות בבתים בכ"א מימין כניסת הבית ואם לאו אזי נחשב כחדר לפנים מהדר (ט"ז סס"י רפ"ט) ואפילו אינו רגיל בפתח א' שפתוח להצר אפ"ה דינו כפתח כדלעיל ס"י ב' (ס):

(יט) כיצד קובעה ימסמרנה במסמרים במוזהות הפתח או יחפור בה חפירה ויקבענה שם ולא יעמיק לחפור טפח בעומק דלא הוי על מוזה אלא תוך מוזה וצריך ליוהר בזה כשעושה חור בכותל החצר להכניס שם מוזה שלא יעמיק טפח ואם עשה כן פסולה ואם נתנה לפי שעה א"צ לקבעה במסמרים וכורכה מסופה לראשה דהיינו מאחד כלפי שמע ויניחנה בשפוע באלכסון ויהיה ראש המוזה דהיינו שמע לצד פנים של הבית ושיטה אחרונה לצד חוץ ואם לא קבעה אלא תלאה פסולה ולכן צריך ליוהר שיתחוב מסמר מלמעלה וגם מלמטה כדי שלא תהיה תלויה (ס):

(כ) קבעה במוזהות הפתח בעודה תלושה ואח"כ חיברה לפתח פסולה דהוי תעשה ולא מן העשוי (ס):

(כא) בתים הפתוחים לרחוב הנכרים והם גונבים אותם יש לסמוך בשעת הרחק לקבוע המוזה אהורי הדלת ונ"ל דרוקא במוזה עצמה ולא בכותל ואם הרחיק טפח מחלל הפתח לבע פסול דלא יהא שקבעה במוזה עצמה בעומק טפח דפסולה כדלעיל בס"י י"ח:

(כב) מוזה חובת הדר שאם יש לו בית ואין דר בו פטור ממוזה ואם דר בו אפ"ה שאינו שלו אלא ששכרה מאחר ואפ"ה שכרה מנכרי אם ידור בו לאחר שלש"י יום חייב דאז הוי דירת קבע אבל בפחות מל' יום פטור ומ"מ אם רצה לקבעה בתוך ל' יום ולברך לא הפסיד ועיין כלל י"א ס"י כ"א לענין מלית שאולה ובארץ ישראל לעולם חייב מיד. ומיהו אם יש מננה בדבר שיאמר הנכרי שעושה לו כשפים פטור (ס' רט"ז):

(כג) ואפ"ה כשיצא מן הבית אם נשאר הבית ביד ישראל אסור ליטלה ואם מקפיד על המעות השני צריך לשלם לו ואם שכר הבית מהנכרי או שהשכירו לנכרי נוטלה ויוצא כדי שלא תבא לידי בזיון ואפ"ה אם ביקש הנכרי שיתנו לו מוזה ורוצה לקבען בפתחו אסור ליתנה לו אם לא במקום חשש משום איבה ושירע משום זה לישראל דאז מותר (כ"ח):

(כד) ובשהוא יוצא מפתח ביתו אם הוא דר בעליה ישם אל לבו להשגיח אם יש מחיצה סביב המדרגות שיוורד בה כרין מעקה (דלע"ג דל"י נספרי הנילו הכ"מ נפ"י"א מהלכ' רולק א"כ למה כאמר נגך פרט לכנף כ"ל דר"ל המקום שעוליגן ויוקדל' בו אבל שאר הדלדל' קייב ללא גרע מנזר) ואם יש לו בור ובאר בהצרו ישגיח שיהיה סביב לו חוליא גבוה י"ט או כיסוי נראוי כדי שלא יפול בו אדם בין שיש בו מים או לא וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מיע להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה שנאמר השמר לך ושמור נפשך ואם לא הסיר והניח המכשול' המביאים לידי סכנה ביטל מ"ע ועבר בלא תשים דמים ונ"ל דאין מברכין על עשייתן (אע"ג דהעושה מעקה מברך התם בהדיא כתיב ועשית מעקה אבל להסיר המכשולות העיקר הוא שעובר בלית כדא"י בספרי אין לי אלא גג מניין לרבות בורות ת"ל לא תשים ואע"ג דהרמב"ם והש"ע כתבו דעובר מ"ע דהשמר נפשך אין מברכין על עשה זו שאינה מיוחדת על זה אלא היא כללית והמדקדק ברמב"ם

כז   חיי אדם כלל מן הלכות מעקה

כרמב"ם וטור וש"ע בה"מ סי' תכ"ג יראה להדיא דכן הוא) ושאר דברים האסורים משום סכנה ביארתי בחלק י"ד שער א"ה כלל ס"ח :
 (כח) העושה מעקה לגגו של בית דירה מברך אקב"ו לעשות מעקה (כ"כ (המנ"ס) ונ"ל אפי' לדין מברכין לעשות מעקה וכן מוכח בר"ן פסחים ובאבודרהם. ודוקא ביתו או אפי' שותפין אבל בית אוצרות (ומה שק' ממוחה עיין סמ"ט) ובקר או בית שאין בו ד"א על ד' אמות אינו נקרא בית דירה (ואם יש בה כדי לרבע ד' על ד' דינן כדלעיל במזוזה וכן בתי בנסיות ובהמ"ד פטורים שאינם עשויין לדירה. גובה המעקה אין פחות מ"ט ותהיה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא תפול :

כלל מז . דין דברים האסורים משהאיר היום עד שיתפלל (סי' פ"ט) :

(א) מצות עשה להתפלל בכל יום כמשי"כ ולעברו בכל לבבכם ואחיל איו עבודה שהיא בלב זו היא תפלה לדעת רמב"ם הוא מדאורי"י ולשאר פוסקים אסמכתא ולכ"ע מה"ת סגי בפעם אחת ביום ובאיזה נוסח שירצה ובאיזה זמן ורבנן תקנו מנין התפלות ונוסחתם וזמנם. ומשהאיר היום הוא זמן תפלת שחרית ואפי' אם עדיין נראין כובבים ברקיע מ"מ נקרא יום כדאייתא בירושלמי ריש ברכות ואעיג דלכתחלה אסור להתפלל תפלת י"ח עד הנץ החמה מ"מ הצריך לילך לדרך והדבר נחוץ או שאין השיירא ממתנת לו וכן שאר דוחק ואונס מותר להתפלל משעלה עמוד השחר ולכן מעיה אסור להתעסק בצרכיו אם אין השעה נחוץ לכך וכן לילך לדרך אם אין השעה נחוץ ואסור לאכול ואפי' לשתות קאווע עם צוקר וחלב וסמכו חכמים דבריהם על פסוק לא תאכלו על הדם ר"ל קודם שתתפללו על דמכם ובוהר מחמיר מאד שאסור לאכול אפי' קם בהצי הלילה ומטעם זה החמירו הפוסקים דאפילו התחיל לאכול קודם עלות השחר דצריך להפסיק אעיג דבכ"ך דרבנן בהתחיל בהיתר א"צ להפסיק הכא שאני כיון שסמכוהו על לאו דלא תאכלו הוי כדאורייתא ודוקא כששותה בדרך גאווה ותאוה אבל מותר לשתות מים וט"י וקאווע צ"ל צוקר וחלב ואוכלין ומשקין לרפואה וכל מה שהוא רק ליישב דעתו מותר (סי' פ"ט וע"ס צפ"ח) ונ"ל דאפשר הצריך לאכול משני חולשת הלב מותר וכן הקם קודם היום ולבו חלש וצריך לאכול ועיין מתבטל מלימודו מותר לאכול :
 (ב) אפילו כשצריך לילך לחבירו לאיזה עסק אסור ליתן שלום לחבירו קודם שיתפלל דשמו של הקב"ה שלום ואינו ראוי להזכיר שמו קודם שהתפלל אפי' אם אינו הולך לבית חבירו אבל צפרא דמרא טב בין בלה"ק ובין בלי"א מותר אם פגע בו בשוק אבל אם הלך לביתו אף זה אסור (סג) :

(ג) אפילו ללמוד אסור אם לא במקום שהשמש קורא לבהכ"נ או שלומד עם אחרים ואם לא ילמדו מקודם לא יהיה להם פנאי אח"כ ובלבד שלא יעבור זמן התפלה אפי' ללמוד עם אחרים (סג) והמבטל תפלה משום לימוד אפילו לומד עם אחרים כל היום כאלו לא למד (רוקח) ונ"ל דאפילו יש לו שיעור קבוע מה שלומד דליכא למיחש שמא ימשך בלימודו אפי' אסור (עיין סי' תל"ט והכא כיון שהזמן קצר קמור טפי) ולכן מי שהוא בדרך או דר ביישוב אפי' בקיץ אעיג שמצוה להתפלל בשעה שהציבור מתפללין מ"מ כיון שאסור ללמוד קודם שיתפלל מושב שיתפלל תיכף כדי שלא יתבטל מלימודו ובזמני דעוברי דרכים עפ"י רוב אינם לומדים תורה בדרך והיה מהראוי שימתינו על זמן שהציבור מתפללין מ"מ כיון שנמשך מזה שעוברים זמן ק"ש ולפעמים גם זמן תפלה לכן יזהרו שתיכף בקומם קודם שיעסקו בשום דבר יתפללו ומכ"ש דבקהלות גדולות מתפללים תיכף משהאיר היום וא"כ לעולם הוא בשעה שהציבור מתפללין :

כלל יז . דין מקומות שראוי להתפלל בהם וקדושת בהכ"נ ובהמ"ד (סי' צ') :

(א) המקומות הראוי להתפלל בהם אינן שוין כי אינו דומה מתפלל במקום מקודש למתפלל במקום חול והמקום היותר מקודש בח"ל הוא בית המדרש שלומדין שם כל היום כדכתיב אהב ה' שערי ציון כו' ודרשו שערים המצויינים בהלכה מכל

אדם כלל יו הלכות בהכ"נ ובהמ"ד

משכנות יעקב. ה. בתי כנסיות אעפ"י שמתפללין בהם ברוב עם והוא הדרת מלך מ"מ יותר הניב לפני הקב"ה מקום שלומדים בו תורה כי אין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה ומכ"ש במקום שהוא לומד בקביעות אפי"ן לא ייחד אותו לבהמ"ד מצוה להתפלל בו אפי"ן רק בעשרה משילך למקום אחר להתפלל ברוב עם (סי' ל'). המקום השני הוא בהכ"נ שמתפללין בו תמיד וראוי לבהור להתפלל בבהמ"ד ובה"כ שמתפללין בו יותר רוב עם ואם יש ב' בהכ"נ ילך למקום שהוא יותר רחוק דאז יש שכר פסיעות (סג). המקום הג' מחמת אונס או הולי קצת וישאר מניעות שאינו יכול להתפלל בבה"מ ובבהכ"נ ומתפלל במקום שהוקבע למנין קבוע אע"ג שלא יחדוהו לבהכ"נ. המקום הד' שמתפלל בביתו לפרקים בעשרה. המקום ה"ו שא"א לו להתפלל בעשרה או שהוא בדרך עי"פ יתפלל בבית שיש בו חלונות אבל אסור להתפלל בשדה אם לא כשהוא בדרך ומכל מקום בשעת הדחק יהדר להתפלל בין אילנות (סז) (ונזה מתוך קו' תוספות מילק דכתיב לשון נדה דהתפארים כתבו ד"ל לאילנות שנדה ומתי לי שמלתי כן נ"ס. וכל דהא דדרשו אין שיקה אלא מפלה ילצה להם מדלף כתיב וילך ילמק לדה דמאי כ"מ אס לאילנות או לא ולכן דרשו ג"כ לשון מפלה וזוהר בשלח דף ס' משמע דאילנות לא מהני ולכן אין לסמוך ע"ז אפי"ן לו מקום אחר):

(ב) לא יתפלל אחריו בהכ"נ אם אינו מחזיר פניו לבהכ"נ ואחריו ב"ה הוא לצד מערב (דהיינו הלך שכנגד ארון הקודש) שאם אינו מחזיר פניו לבהכ"נ הקהל משתחיים למזוזה והוא למערב ונמצא עיקר הקפידה שישתחוה לצד שהצבור משתחיים וא"כ אם עומד במזוזה אדרבה לא יחזיר פניו לבהכ"נ. ויא דעיקר הקפידה שיהזיר פניו לבה"כ ואע"ג שאינו משתחוה לרוח שהקהל משתחיים. ולכן ראוי להחמיר בדברי שניהן שלא יתפלל אלא במערב ויחזיר פניו לבהכ"נ וגם כשמתפלל בשאר צדדים הוי' לבהכ"נ יש להחמיר שיהזיר פניו לבהכ"נ ואעפ"י שאינו מתפלל לרוח שהצבור מתפללים מ"מ כיון שאינו מתפלל להיפך לית לן בה. וכ"ז נשעומד בהצר בהכ"נ דניכר לכל אבל אם מתפלל בביתו הסמוך לבהכ"נ ופניו כנגד א"י כראוי ואחריו לכותל ביתו שהוא כותל בהכ"נ מותר שאינו ניכר שמחזיר פניו מבהכ"נ (סז):

(ג) אסור לעבוד הוי' לבהכ"נ בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהצבור מתפללים מפני שנראה כבושר כיון שאינו נכנס להתפלל ואם נושא משא או שלבוש תפילין או שיש בהכ"נ אחר בעיר או שיש לבהכ"נ זהפתח אחר או שרוכב מותר (סז):

(ד) מי שיש לו בהמ"ד או בהכ"נ בעירו ומתפלל בביתו בלא שום סיבה נקרא שכן רע כי כן דרך שכינים רעים שאין אחד הולך לבית חבירו (סז). ומצוה לרוץ כשהולך לבהכ"נ או לשאר מצוה אבל בבהכ"נ אסור לרוץ אלא ילך באימה (סז):

(ה) אף שמצוה גדולה להתפלל בבהכ"נ אם יהיה נכשל שם ע"י חברים רעים בדברים בטילים וליצנות וכיוצא בו (אשר מאוד הפליג זוהר הק' צעוכה הזה וז"ל פ' תרומה ט"ז דאישתעי בני כנישתא מילין דקול ווי ליה דאזוי פרוזא ווי ליה דגרע מהימכותא ווי ליה דלית ליה קולקא באלהא דישראל דאזוי דהא לית אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה קולקא ביה ולא דקיל מיניה ואכתיג קלכא בתקופא עלאה דלעילא עכ"ל) או שלא יוכל לשמוע שם קריאת ס"ת ותפלת הש"ץ מוטב שיתפלל בביתו בעשרה:

(ו) קדושת בהכ"נ ובהמ"ד גדולה מאוד ומוזהרים עליהם לירא ממי ששוכן בהם כדכתיב ומקדשי תיראו ולא בית המקדש בלבד אלא כל מקום המקודש ובהכ"נ ובהמ"ד נקרא מקדש מעט כדכתיב ואחי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ובהמ"ד. וכתבו הפוסקים דמצוה זו לירא מן המקדש נהג בבהכ"נ ובהמ"ד מדאורייתא (עיין ס' יראה סי' ע"ז) ולכן אסור לדבר בהם דברים בטילים ואין מחשיבין בהם חשבונות אלא של מצוה כגון קופה של צדקה וכדומה ומכ"ש שאסור שם בשחוק וקלות ראש ועליהם נאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ומראה בעצמו שאין לו חלק באלהי ישראל וזוהר מפליג מאוד בעונשם רחמנא ליצלן וז"ש זוהר כאלו אין לו אלוה:

(ז) נוהגים בהם כבוד לכבדן ולרבען ומדליקין בהם נרות לכבוד (סימן קכ"א):

כח חייו אדם כלל יז הלכות בהכ"נ ובהמ"ד

(ח) אפי' אם נחרבנו עדיין בקדושתן שנאמר והשימותי את מקדשיכם ולא כתיב בהיפך ואת מקדשיכם אשימם להראות אף כשהן שומטין מ"מ הם בקדושתן ולכן צריך לנהוג בהם כבוד הוץ מכבוד וריבוי ואם עלו בהם עשבים תולשים אותן ומניחים במקומן כדי שיראו העם ותעיר רוחם וישתדלו לבנותה ואם בנאוהו במקום אחר וא"צ עוד למקום זה כ"ז שלא מכרוהו כדין יעשו גדר סביבו שלא יבואו לזלזל שם (סג) :

(ט) אפי' בעליה שעל גבי בהכ"נ אסור להשתמש תשמיש של גנאי ובשאר תשמישים מסתפקים הפוסקים ואם בנו מתחלה בית דירה ע"ג בהכ"נ נמצא שלא נתקדש כלל מעולם לעליית בהכ"נ מותר להשתמש שם ובלבד שלא ישתמש בו תשמיש מגונה מאד כטינוף וכיוצא בו וגם בזה שומר נפשו ירחק מזה (והט"ז) סס כחכ שטענכ ע"ז הרצה) ואפילו לבהכ"נ ביישובו מהני תנאי אם התנו מתחלת הבנין להשתמש בו. ומ"מ לתשמיש של קלות ראש כגון לאכילה ושתייה וכיוצא בו לא מהני תנאי (סז) :

(י) אסור לסתור דבר מבהכ"נ דכתיב את מזבחותם תתוצן לא תעשון כן לה' אלהיכם אי"כ עושה ע"מ לתקן ולבנות ודוקא במה שהוא מחובר שי"ך נתיצה ואפי' לעשות גומא ככותל לסמוך בו (השטענכער) אע"ג דאינו דרך נתיצה אין נכון. ועיין בהיבורי היא כלל פ"ו ס"י ט"ו (קכ"ג) :

(יא) אין סותרין בהכ"נ אפי' לבנות אחרת בעצים ואבנים שלה שמא יארע להם אונס אלא בונים תחלה החדשה ואח"כ סותרין הישנה והיה אם צריכים לסתור כותל אחד דינו הכי ודוקא שהיא חזקה עדיין אבל אם הרבו יסודותיה או נטו כותליה ליפול סותרים אותה מיד ומתחילין לבנות אותה במהרה ביום ובליילה שלא תדחק השעה ותשאר הרב ואם יש להם בהכ"נ קבוע (עיין ס"י קכ"ג) המ"א אסור וט"ז עמיר וכ"כ ח"א) ואם גזר השלטון שלא להתפלל בבהכ"נ זו או שדרו הוץ לעיר ונתיישבו בתוך העיר ונשאר הבהכ"נ שממה מותר לסתרה או למכרה וליקח בדמיהן אחרת וכן אם אין תקנה שוב לבנות בהכ"נ על אותו מקום מפני נכרים ויש להוש שבינו שם בית ע"א דמותר למכרו דידאי ניהא לכ"ע ולרוחא דמלתא ישאירו מקום עזרת ישראל (כל"ל דמ"א וכ"כ ח"א סכ"ן הו"א דמשנת מהר"ס) פנוי ויעשוהו גן ירק שאינו מכוער כ"כ (ס"י קכ"ג) :

(יב) אסור לכנוס לבהכ"נ ובהמ"ד כ"א לצורך תפלה או ת"ת ואם היה צריך לקרות את הבירו מבהכ"נ יכנס ויקרא שם איזה פסוקים או איזה תפלה או משנה ואח"כ יקראוהו או ישא שם מעט כי גם הישיבה בהם מצוה וכ"ש דאסור לכנוס בו לקצר דרכו כגון שהיה לבהכ"נ ב' פתחים. ואם לא נכנס בו תחלה לקצר דרכו מותר ואם יכנס בו להתפלל מצוה שיצא דרך פתח האחרת (קכ"ה) :

(יג) מותר לרוק בהם אך ישפשה תיכף ברגלו וקודם שיכנס יקנה הטיט מעל רגליו ומותר לכנוס בו במקלו ותרמילו (סז) :

(יד) אסור לאכול ולשתות ולישן בבהכ"נ אפי' שינת ארעי ולצורך בהכ"נ כגון בליל יוה"כ או למצוה אחרת מותר לישן גם לאכול שם ובהמ"ד אותן אנשים הלומדי' שם בקביעות מותרים לאכול ולשתות ולישן אפי' שינת קבע שלא יתבטלו מלימודם אבל שאר צרכיו אסור ואפי' ליכנס בהם מפני הגשמים אסור ומו שאינו לומד שם בקביעות אסור אפילו באכילה (סז) :

(טז) אין לנשק בניו הקטנים בהם שאינו ראוי להראות אהבה אחרת וזולת אהבת המקום (כ"ה) :

(טז) כופין בני העיר זה את זה לבנות בהכ"נ. ומדינא צריך לבנות אותה בגובה של עיר ולהגביה אותה עד שתהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם (לאפוקי צרכיות ומגדלים וגכות שאין משתמשים) שנאמר לרומם את בית אלהינו ולפיכך מי שהגביה ביתו יותר מבהכ"נ כופין אותו להשפילו אך עכשיו שאימת מלכות עלינו ויש בלא"ה בתי נכרים שבעיר שגבוהים יותר מבהכ"נ לכן אין משגיחין אפי' כשבית ישראל גבוה יותר (ס"י ק"י) :

חיי אדם כלל יו הלכות בהכ"נ ובהמ"ד

(יז) צריך לפתוח הלונות של בהכ"נ כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדו ושוב שיהיו י"ב הלונות (ס"י צ"ג) והבונה כנגד חלון בהכ"נ שכבר החזיקו בו הקהל בחלונות אין מספיק לו בהרחקת ד' אמות לפי שהוא צריך אור גדול ועיין במ"א שם ס"ק ד' מענין פתיחת הלונות להצר בהכ"נ (ס"י ק"ף) :

(יח) אין פותחין פתח בהכ"נ אלא נגד הצד שמתפללין בו באותה העיר כגון במדינות אלו שאנו מתפללין ומשתחווים כנגד מזרח (דהיינו מפני שאנו יושבים נלד מעכבי של ס"א) ואז יהיה הפתח במערב כדי שישתחוה מן הפתח נגד ארון הקדש ואפי' אם היה הפתח מצד א' וחרכה הבהכ"נ ורצו קצת מנהיגים לעשות הפתח כדינה אין האחרים יכולים למהות אפי' הם הרוב ואעפ"י שמשנים סדר הישיבה יקוב הדין ביניהם ועושיין בימה באמצע שיעמוד עליה הקורא בתורה כדי שישמעו כלם וכשמתפלל השייך יהיה פניו כלפי הקדש (סג) :

(יט) עכשיו שקונים המקומות בבהכ"נ אין סדר לישיבה והאחרונים כתבו שאין לעשות מקומות בין הבימה לבין אה"ק בענין שתהיה הישיבה אחריו להיכל. משמע אבל אם סדר הישיבה פניהם למזרח שרי וכן נוהגין ולא חיישינן לטעם שהמברך בס"ת ומשתחוה נראה כמשתחוה לאדם שעומד שם שאין כוונתנו בהשתחוואה זו רק לכבוד התורה (סג) :

(כ) מותר לעשות מבהכ"נ בית המדרש אפי' אין מתפללין שם רבים כמו עכשיו אבל לא מבהמ"ד בהכ"נ רק יחיד בביתו שיתפלל שם בעשרה עיין במ"א ס"י קכ"ג ס"ק א' :

(כא) אסור למכור דבר שבקדושה להוריד אותו מקדושתו אלא דוקא להעלותו לקדושה דקיי"ל מעלין בקודש ולא מורידין עיין כלל ס"ח. ולפיכך אם מכרו ב"ה יכולים ליקח בדמיו תיבה דהיינו אה"ק. מכרו תיבה יכולים ליקח בדמיו מטפחת של ס"ת. מטפחת לוקחין נביאים וכתובים. מכרו ספרים לוקחין ס"ת. אבל איפכא להורידן מקדושתן אסור ואפי' קנו במקצת דמים דבר שקדושתו חמורה אין יכולין לשנות המותר לקדושה קלה ואמנם לקנות קדושה כיוצא בו בס"ת אסור לכ"ע למכור ישנה ולקנות חדשה ובשאר ספרים נוהגים עכשיו היתר וצ"ל דמתחלה שקנה הספר דעתו לכך שבאם שיודמן לו יותר יפה ימכור זה ליקח היפה אע"ג שלא התנה בפירושו ובבהכ"נ לכתחלה לא ימכרו לבנות אחרת יפה הימנה ויש מתירין בבהכ"נ (סג) :

(כב) גבו מעות לבנין בהכ"נ או לבהמ"ד או לקנות תיבה או מטפחת ורצו לשנותן אין משנין אלא מקדושה קלה לקדושה חמורה משום דבני העיר לא נתנו המעות אלא אדעתא לעשות דבר זה ואסור לשנותן שלא מדעתן ומ"מ זמ"ה במא"ה (ר"ל ז' טובי העיר במעמד אכ"י העיר) שרי לשנות המעות שהרי נתנו על דעתם. ואם עשו הדבר שגבו אותם בשבילם משנין המותר לכל מה שירצו אפי' לדבר הרשות כיון שנעשה בדעת אנשי העיר. ואם כשגבו המעות התנו לעשות חפצם ממותר הדמים אפי' קנו ומכרו וחזרו וקנו קדושה במקצת הדמים מותר להוריד המותר אבל אם לא התנו כשגבו אלא כשמכרו התנו אסור להורידן. ואם קנו במקצת דמים אלו שגבו עצים ואבנים חלה קדושת הדמים על העצים והאבנים ואסור לשנותן רק לקדושה חמורה (סג) :

(כג) ואם הביאו עצים ואבנים לצורך בנין בהכ"נ אם באו ליד גבאי אסור לשנותן אעפ"י שיתנו אחרים תחתיהם רק לקדושה חמורה כי אם עפ"י זמ"ה במא"ה וקודם שבאו ליד גבאי מותר לשנותן דהיינו ללוותן ולתת אחרים תחתיהם אבל מ"מ לא יוכל לחזור בהם (סעיף ה' וע"ש נט"ו) :

(כד) מוכרים בהכ"נ וכן שאר דברים שבקדושה ואפי' ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתום ואפי' יתומה אע"ג דאינה מצווה על פ"ד מ"מ משום לשבת יצרה שייך ג"כ באשה (מ"א סק"ט) :

(כה) הא דבהכ"נ נמכר הני"מ של כפרים שאין באים שם אנשים ממקומות אחרים שלא נעשית אלא לבני הכפרים ואפי' בנו אותה משל אחרים דמסתמא נתנו להם

חיי אדם כלל יז הלכות בהכ"נ ובהמ"ד כט

שיעשו בהמעות מה שירצו. אבל של כרכים שבאים שם ממקומות אחרים אפילו בנו אותה משלהם אינו נמכר דמסתמא בנוהו אדעתא דכ"ע וזכו כל העולם ואם ידוע שלא עשו אלא למעט עם כגון הבהכ"נ שעושיין להם הברות החייטים וכדומה יכולין למכור אפי' בכרך ואם נתנהו משלהם ותלו בדעת היחיד שהוא המתעסק ומצוה בבנינים אז יכול היחיד למכור ובלבד שיהיה זה במעמד אנשי העיר אבל א"צ הסכמת זמ"ע וגם לא מצי' איניש דעלמא לעכב. אבל אם נדבו אחרים לזה אין מועיל מה שתלו הם בדעת היחיד דשמא יש א' בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה אא"כ הוא רבן של כל ישראל כמר בר רב אשי דמסתמא כל ישראל הקרובי והרחוקים סומכים עליו (מ"א סג) (נ"ס"ק ל"ז כ' נ"ג מ"ג דהאי"לכא שמעמידים עליהם ראשי מנהיגים והכל נעשה על פיהם אף של כרכים יכולין זמ"ע למכור כשנכחוהו משלהם) : (כו) הא דב"ה של כפרים נמכר. דוקא אם נמכר בהסכמת זמ"ע והיה במעמד אנשי העיר רצה לומר שמכרו זמ"ע בפרסום אע"ג שישתקו ולא אמרו בפירוש הן או שקיבלו עליהם בני העיר בפירוש במכר זה כל מה שיעשה היחיד יהיה עשוי אוי רשאים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל מכרו זמ"ע שלא במעמד אנשי העיר אזי המעות נשארו בקדושתן ואסור לשנותן לקדושה קלה. וה"ה לכל דברי קדושה כגון כל כלי בהכ"נ וספסלים ויריעות דכולהו בתר בהכ"נ גרידי ולכן אם מכרו זמ"ע במעמד א"ה בכפרים מותר להשתמש במעות לכל מה שירצו (סעיף ז') וכשרוצין בני הכפר למכור בהכ"נ ע"פ זמ"ע בלא מא"ה יכולין למכור ממכר עולם והלוקח יעשה בו מה שירצה הו"ן ממרה"ן ובורסקי ובית הטבילה ובית הכסא ובגמ' חשיב בית המים ר"ל לכיבוס ואם מכרוהו זמ"ע במא"ה יעשה הלוקח אפי' די דברים אלו דפקע קדושה מיניה לגמרי (סעיף ט') ודוקא בהכ"נ ותשמישין אבל תשמישי קדושה המבוארים לקמן בסי' מ"ט דכל אלו נקראי' תשמישי קדושה אפי' אם מכרו זמ"ע במא"ה בכפרים בקדושתיהו קיימי ואסוי' להורידן מקדושתן (סג) : (כז) בנו בית סתם אפי' ממעות בהכ"נ מ"מ אין לו קדושת בהכ"נ לכל מילי וכן אפילו בנאוהו לשם בהכ"נ אינו קדוש עד שיתפללו בו אפילו אורחים הדומנה לאו מילתא היא אבל מ"מ חייבים לקיים גדרם ולעשותו בהכ"נ ואם לפי שעה הקדישו יקיימו הכל כפי מה שאמרו וכן יחיד שבנה בהכ"נ לא יכול לחזור בו. אבל אם עשה מטפהות לס"ת שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים כל שלא נשתמש בו לס"ת יכול לחזור בו (ס"ק כ"ה) אבל א"ר כ' דגם בזה אין יכול לחזור אבל השוכרים בית ומתפללים בו אין לו דין בהכ"נ ויכול להיות בית דירה למעלה ובלבד שינהגו בבתיים בנקיות (סי' קכ"ד ונ"ז) :

(כח) יחיד בשלו כגון שנתן ס"ת לב"ה לקרות בו י"א דמותר למכרו ולעשות בדמיו מה שירצה. וי"א דבין ס"ת ובין שאר ספרים אסור למכרן אפי' עפי' זמ"ע ומא"ה ואין לו למכור רק ללמוד תורה שיתפרנס בדמיו או לישא אשה אבל אם מתחלה קנה כדי למכרה ומכ"ש אם קנה בחוב מותר למכרה ומ"מ נוהגים עכשיו למכור אפי' ס"ת שנתנו לב"ה לקר' בו ומשתמשין בדמיו דהוי כאלו התנה בתחלה שלא תחול עליו קדושת רבים (סעיף י') :

(כט) הא דשרי למכור ב"ה דוקא כשיש להם ב"ה אחרת (דהיינו להמ"א לעיל סי' י"א דאוסר למכור כשיש להם ב' ב"ה פיירי שנכחו עכשיו אחרת ולהט"ז וס"ר דמתירין פיירי הכא שיש להם ב' ב"ה נעיר ואז מותרים למכור א') אבל אם אין להם רק ב"ה זו אסור למכרה אפי' אדעתא לבנות אחרת דהא אפי' לסותרה אסור עד שיבנו אחרת אא"כ חזו ביה תיוהא כדלעיל סי' י"א אבל של כרכים אפי' בנאו אחרת אסורים למכור הראשונה דאין בידן להפקיע קדושתה אבל לסתרה שרי דהא אעפ"כ הקרקע והלבנים והסיד נשארו בקדושתם ואסוי' למכרם ויש מתידין למכור האבני' וכשבנו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה ומותר להשתמש בעצים ואבנים של הראשונה (עיין מ"ג סל"ג וס"ר) :

(ל) באחרת דלא שכיחי רבים דאתו מעלמי' אע"ג דשכיחי רבים עוברים ושבים לפרקי' כיון דלא קביעי בעיר אלא עוברים ושבים דרך ארעי נקרא כפר אבל מקום דשכיחי

חיי אדם כלל יז הלכות בהכ"ז ובהמ"ד

דשניהו רבים מעלמא שבאים להתפלל שם כגון מקום שסוחרים מתקבצין שם תדיר לסחורה או במקום שיש שם חכם גדול שמתקבצין שם רבים הצריכים לתורתו לדון לפניו מקרי כרך דמסתמא אדעתא דכל העולם בנאוהו אבל אם ברור לן דלא בנאו אלא אדעתא דבני העיר לכדו וגם לא סייעו להם אחרים מקרי כפר (מ"ג מ"א ס"ק י"ז ועיין לעיל סי' כ"ה) :

(לא) כל דבר שבקדושה שמותר לשנות נמכר בלא הכרזה שהרי מותר ליתן אף במתנה ואין בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו כגון א' יצויה שבית זה יהיה לעניים שיאכלו הפירות וא"כ אין הציבור יכולין ליתן במתנה לאחר א"כ ה"ה דאין מוכרין בלא הכרזה (ס"ק כ') :

(לב) יחיד שבנה בה"מ ונתנה לקהל דינה כב"ה של קהל אבל אם שייר לעצמו בה שום כה אין לה מכר כ"א עפ"י קהל ועל פיו או עפ"י יורשיו (סעיף ז') :

(לג) אין דבר שבקדושה יוצא לחולין אפי' במקום שמותר למכור אלא כשיש דבר אחר שתחול הקדושה עליו ולפיכך בה"מ או לביני ועצים מבה"מ ישן שסתרו יכולין ליתני במתנה דהיינו עפ"י זמ"ה במא"ה דא' לאו דהיה להם הנאה מהם לא היו נותנים לו במתנה נמצא דהוי כמכר והקדושה חלה על המעות לפי שעה ואח"כ מותרים להוציא המעות לכל מה שירצו אבל לעיר רחוקה שלא יהיה להם מהם שום הנאה אפי' עושים בדרך ערמה שהם נותנים להם ב"ה והם נותנים להם מעות במתנה אסור וכן יכולים להחליפם באחרים והם יוצאים לחולין אבל אסור למשכנן או להשכירן או להשאילן אפי' ע"י זמ"ה שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתן עליו ודוקא בדרך שמורידן מקדושתן אבל מותר להשאיל אפי' ס"ת לקרות בה אפי' משל רבים ליחיד ואפי' אם המיעוט מוחין אינן יכולים לעכב (סעיף י"ב) .

(לד) אם בנו ב"ה חדשה וסתרו הישנה עפ"י זמ"ה במא"ה פקעה הקדושה מהישנה וחלה על החדשה ורשאים לשנוי הישנה לכל מה שירצו דלא גרע ממתנה אבל בלא"ה אין כה אפי' לזמ"ה במא"ה לעשות בו דבר חול שאין כאן דבר אחר שתחול קדושתה עלה (מ"א ס"ק כ"ז) :

(לה) מי שיש לו תנאי עם הקהל שלא יוכל לבנות בה"מ כ"א הוא וזרעו אינו יכול למכור זכותו לאחר . ודוקא שלא קנה זכות זה במעות אלא שהקהל כיבדו אותו משום כבודו . אבל אם קנה הזכות במעות קנאו לכל זכות שבו ובלבד שלא ימכור אלא למי שהגון כמזהו (ט"ז ס"ק י"ב) :

(לו) גבו מעות לבנין ב"ה ובא להם דבר מצוה מוציאין בה המעות עפ"י זמ"ה במא"ה . קנו אבנים ועצים לא ימכרום לדבר מצוה אע"ג דמדינא שרי לא נכון לעשות כן אבל לפדיון שבויים אעפ"י שכבר התקינו הכל ונתקנו לבנין ב"ה מוכרים הכל ואם כבר התחילו לבנות אעפ"י שמן הדין מותר מ"מ לא נכון למכור אלא יגבו לפדיון מן הצבור :

(לז) המתנדב קרקע לבנות עליה ב"ה ולא הניחו נכרי' ורוצים הקהל לבנות בית לת"ת והגודר אמר שלא נדר על דעת זה אם אין הגודר דר באותו עיר יכולין לשנות אפי' לדבר רשות שהרי נתן אדעת בני העיר ואם דר באותו עיר יכול לעכב דעכ"פ אדעתא דידיה נמי נתן ומ"מ זמ"ה יכולים לשנות (סעיף י"ז) :

(לח) מי שהשאיל ביתו לבי"ה ויש לו מריבה עם א' מהקהל אינו יכול לאסרה עליו אא"כ יאסרנה על כל הקהל ודוקא שהשאיל תחלה סתם אבל אם התנה מתחלה שכל זמן שירצה למחות יכול למחות או שלא השאיל להם בפירוש רק שהניחם לכנוס לביתו הרשות בידו לעשות כמו שירצה . ועוד תיקנו הגאונים שאין אדם יכול לאסור חלקו מב"ה ולא מספרים ואם אסר אינו כלום (סעיף ט"ז ט"ו) :

(לט) כל מצוה שהחזיק בה איזה יחיד ברצון הקהל אין ליתן המצוה לאחר אפי' יש קצת מעט ולפיכך מי שהיה בביתו ב"ה ימים רבים אין הציבור רשאים לשנותו . מפני החשד שיאמרו שאין ב"ב מהוגנין ועוד שאין רוצה לילך למרחוק לבהכ"ס אף שיש שכר פסיעות . ומיהו אם רוצים מקצתם להתפלל במקום אחר י"א דרשאין כיון שעכ"פ נשאר קצת גם בביתו . וכן בכבוד ומינוי הבא מזמן לזמן אינן יכולין לשנות

חיי אדם כלל יז הלכות בהכ"נ ובהמ"ד ל

(סעיף י"ז). אבל אנשים שהחזיקו לקבור מתים אינם יכולים למחות באחרים שבעשיית המצוה כ"א רוצה לזכות. ואם יש חבורות כמו שיש בקהלות חברה קדישא ג"ח יכולים בני החבורה למחות עד שיתן להם כמנהגם (ס"ק ט"ז). ואדם שהחזיק במצוה כגון גלילה וכיוצא בו ואירע אונס ונתנו הקהל לאחר ואח"כ העשיר ורוצה שיחזירו לו המצוה אם בשעה שנתנו הקהל לשני היה סיפוק ביד הראשון לתת מה שהיה נותן בכל שנה ולא חפץ בה ונתרצה עם הקהל לתת לאחר איבר זכותו. אבל אם כשנתנוהו לשני לא היה ביד הראשון סיפוק לתת מה שהיה נותן ועכשיו רוצה ליתן כמה שנתן הוזהר למצותו ואין לשנותו אפי' מע"ה לת"ח אם לא שיש טענה למערער וה"ה לפרנס שעבר מחמת אונס ואם עבר משררתו מחמת עבירה אפי' בשוגג אינו הוזהר לשררתו (ספי' קכ"ג):

(מ) אפי' דמדינא כלי כסף שנהגו להביאם תמיד לב"ה בחגים אינם יכולים להוציאם לחולין. כבר נתפשט המנהג שנשארים ברשות בעליהם דהוי כאלו התנו עליו מתחלה כדלעיל (סעיף י"ז):

(מא) ישוב שלא היה להם ס"ת וקראו בס"ת של יחיד ואח"כ קנאו הציבור ס"ת ומועז היחיד שכבר החזיק הוי חזקה שאין עמו טענה (משמע אבל אם בא מחמת טענה טענתו טענה) ומ"מ אין למעט כבוד ס"ת דיחיד אלא יקראו בכל שבת בס"ת א' (סעיף י"ט):

(מב) מצא דבר שאין לו סימן בחצר ב"ה זכה בו ולא אמרינן דחצר ב"ה קונה להקדש דחצר קונה מטעם יד ואין יד להקדש (קכ"ז):

(מג) העושה היכול וכיוצא בבהכ"נ ורוצה לכתוב שמו עליו אין הציבור יכולין לעכב עליו:

(מד) אחד בנה ב"ה ורצו הקהל לשתף עמו במעות ולא רצה כדי שיהיה לו ולזרעו שם עולם ח"ו שיכלה זרעו (סג):

(מה) המעכב לבנות בהכ"נ אפי' יש בהכ"נ אחרת בעיר מונע רבים מלעשות מצוה ומ"מ אם הב"ה מכילה אותם אסורים לפרוש. והקהל יכולים לגזור שלא יתפללו חוץ לבהכ"נ (סג נ"ח):

(מו) בתים וחצרות שמתקבצים בהם להתפלל באקראי אין בהם שום קדושה. ועזרות וחצרות שלנו שמא כיון שמתפללין תדיר בהם כל זמן שהם נדחקים נעשו קודש. אבל גן ופרדס ואצטבא שסביבה אעפ"י שפתוחה לב"ה אין בה קדושה ואם היה פתוח נגד ההיכל יש להחמיר שלא להשתמש בהן (ס' קכ"ג):

(מז) ארון הקודש לא נקרא אלא אם הוא בארגו אבל ארון הבנוי בחומה של בנין או של עץ אין לו דין אה"ק וכ"ש אם הספרים מתקלקלים בהם דמותר ליטלן ויש לו רק קדושת בהכ"נ:

(מח) תשמישי קדושה כגון תיק של ספרים ומזוזות ורצועות תפילין וארגו שנותנין בו ס"ת או הומש וכסא שנותנין עליו ס"ת דלפעמים נותנין עליו ס"ת בלא מטפחת (דל"כ י"ז לו רק דין נהכ"נ) ויילון שתולין לפני ההיכל (היינו למנהג התלמוד שהיו לפעמים כופלין אותו ומניחין ס"ת עליו בקביעות) יש בהן קדושה וצריך לגונן אבל האידנא הפרוכת דלא נהגו הכי לא הוי תשמיש קדושה אלא תשמיש דתשמיש ויש לו קדושת בהכ"נ וכן הכלונסים שבו תולין הפרוכת. ומותר לעשות מפרוכת משה שעל השלחן. ודוקא הדבר שמניחין בהן דבר הקדושה בעצמו לפעמים או שנעשה לכבוד ומונה על הדבר קדושה כגון המכסה שעל הקרשים של ספרים אבל אותו מכסה שהוא לשמור אותו מכסה שעל הקרשי לא הוי רק תשמיש דתשמיש (סג):

(מט) תיבה שמניחין בה ס"ת עליו תמיד אין עושין ממנו כסא לס"ת להניח עליו לפרקים דהוי הורדה אבל עושין מתיבה גדולה קטנה ומכסא גדול כסא קטן אבל אסור לעשות ממנו שרפרף (כ"ל כסא קטן) לכסא וכן מותר לעשות מוילון גדול וילון קטן או לעשות ממנו כיס לספר אבל אסור לעשות ממנו כיס לחומש וכ"ש שאסור לכרוך מפה של ס"ת בספר הפטורות או לנביאים.

חיי אדם כלל יו הלכות בהכ"נ ובהמ"ד,

ומכסה שפורשין על שלחן אסור לעשות ממנו לפרוש על העמוד שלפני החזן (סז) :

(ג) הארון וכל מה שעושים בב"ה מועיל בו הנאי להשתמש בו אפילו תשמיש של חול ונהגו ליהנות אפי' במטפחות ומעילים של ס"ת לשאר הנאות דלב ב"ד מתנה עליהם ואפילו לא התנו הוי כאלו התנו. ומ"מ ראוי לכל אדם כשמתנדב איוו דבר או הגזברים כשקונין להתנות שיהיו רשאים להשתמש בהם אפילו דבר של חול (סז) :

(נא) המעילים והמטפחות שעל ס"ת שבבהכ"נ שנתנו לקהל מותר להשתמש בכל ספר וספר אבל יחיד שיש לו ס"ת בביתו כיון שנעשה ע"ד אותו ספר ונשתמש בו אותו ספר י"א דאסור להניחו על ס"ת אחר ועכשיו נוהגין היתר בזה דלב ב"ד מתנה עליהם (סז) :

(נג) נרות של שעוה מבית עכו"מ אסור להדליק בב"ה ונ"ל ה"ה מן השעוה הנושף מהם דעדיין הוותיה עליו (ע"ן סי' י"א נמ"א ס"ק י"ב ונמ"ז סי' תרע"ג סק"י) ומותר לעכו"מ או לחלל שבתות שנתן נר או שעוה לב"ה אסור להדליקו דדמי לקרבן אבל אם נתן מעות לכתוב ס"ת בשמו מותר ועיין בהכמת אדם סוף כלל קמ"ו. ונרות של ב"ה אע"ג דמדינא אין משתמשין לאלו לדבר חול כ"א ללמוד ולקרוא לאורו ומכש"כ דאסור להדליק ממנו נר של חול כבר נהגו להקל לצורך גדול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו. ודוקא בנרות שנדרו היחידים אבל מה שלוקחין הגבאים נוהגים ליקח כ"א ממנו לביתו במוצאי שבת ומשתמש בו תשמיש חול דהוי כלב ב"ד מתנה עליו (סעיף י"ג י"ז) :

(נח) עיר שאין בה אלא עשרה ואחד מהם רוצה לצאת בימים נוראים כופין אותו לישאר או לשכור אחר במקומו ואם הם י"א ורוצים לצאת שנים ישכרו שניהם אחד בשותפות במקומם ושניהם יפרעו בשוה ואפי' אם אחד עני ואחד עשיר מ"מ יפרעו בשוה שהרי כל אחד מהוויב להעמיד איש במקומו. ושכר החזן על היוצאים בעל הנשואים. ואין חילוק בין אם רוצה לילך זמן ארוך קודם יו"ט או לא כל שלא יהזור ביום טוב. ואם דרים ביישוב רק ח' או שוכרין שנים ופורעין חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות כי העניים יכולים ללכת למקום אחר והעשירים אינם יכולים להניח ביתם ורכושם. ואם אחד אנוס ממש שאינו רשאי לבוא במדינה פטור אבל אם הוא אנוס מחמת חובת ממון או פשיעה שלא יוכל לבוא צריך ליתן (ס"ו כ"ה) :

(נד) אין כופין לשכור להשלים מנין כי אם בימים נוראים וכגון שאין חסירים כ"א א' או שנים אפי' מנהג קבוע ומפורסם בעיר לכוף לשכור אפילו בחסרון ג' או ד' (סז) :

(נה) אפי' אין דרים בעיר רק ג' או ד' בעלי בתים ויש להם משרתי ומלמדי' למלאות המנין כופין זה את זה לשכור חזן (סז) :

(נו) הדרים סביבות היישוב ורגילים לבוא ליישוב אין צריכין ליתן כלום שאם ירצו ישבו במקומם או ילכו למקום אחר (סז) :

(נז) במקום שאין מנין תמיד בביהכ"נ כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד מנין לב"ה שלא יתבטל התמיד (סז) ואפי' ללומדים ועי"ז יתבטלו מלימודם כופין דומן תורה לחוד (א"ר נ"א לרי"ט סז) :

כלל יח. סדר התפלה מב"ש עד לאחרי ישתבח (נ"ט ס' כ"ה) :

(א) תקנו אנשי כנה"ג שקודם התפלה ייאמרו שירות ותשבחות להקב"ה ונקראו' פסוקי דזמרה ותקנו ברכה לפניהם והוא ב"ש וברכה לאחריהם והוא ישתבח (ס"ו כ"ז) ולכן אחר שנתעטף בטלית ותפילין ובירך כל הסדר יאמר ברוך שאמר בעמידה ומלה במלה והוא שבת גדול מאוד ויאמר כל פסוקי דזמרה בנחת ובנעימה ולא במרוצה דע"ז נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה. וממור לתורה יאמר בשמחה וא"א בשבת וי"ט דאין מביאין בהם נדרים ונדרבות ותורה באה נדבה ולא

בחה"מ

לא

חיי אדם כלל יח יט הלכות תפלה

בחה"מ של פסח מפני שמביאין עם התורה י' לחמי המין ולא בעי"כ מפני שבזמן בהמ"ק אסור להקריב נדרים ונדבות בעיה"כ שממעט זמן אכילתם ומביא קדשים לידי פסול:

(ב) תקנו חז"ל לומר ג' פעמים תהלה לדוד בכל יום ומצוה זו מכרעת היה שקול נחשב כרובו זכויות ומכרעת שיהיה בן עוה"ב ולכן חייב לכיון בה (ודע שכל מקום שנכתב לריך לכיון ר"ל איכוין פירוט המלות אבל לא יכוין כוונות ושמות כי צעו"ה אנחנו מלוכלכים בנפשו ובלתי ספק המכוון מקלץ בנטיעות ואפילו הלומדים כתבי האר"י אינם מביני' רק המלות ולא הענין ואפילו א' מאלף לא ימלא שצדי בזה וה' יראה ללכ"ג (ופוק קזי מאן נברא רבא קא מסהיד מהרש"ל בנשונה האריך בזה הרבה וסוף דבריו לכן אהובי אל תלך בדרך חסם ואין לך עסק בנסתרות המתיהרים בנדידושים כאלו הן יודעים ומבינים רזי התורה ולפניו והלואי שידעו הגלוי. מה יפה כח של ר"ג מקיכוין אקר שלמד סמרי הקבלה אחר שהוא מתפלל כתיובק צן יומו כו' ע"כ נהג כדרכך ויהיה להם מה שלהם אבל דע שכל המשכה ידו על המתמחה וידינו על העליונה עכ"ל רש"י) ועב"פ צריך לכיון בפסוק פותח את יריך ואם לא כיון בו צריך להזוור ולאומרו בכוונה. ונ"ל שמהווייב לומר מפסוק פותח בו' עד סוף המזמור כסדר ואם לא נזכר עד שכבר אמר מזמורים אחרים ואין לו שהות להזוור מ"מ יאמר אחר התפלה מפותח בו' עד סוף המזמור (הלכות כ' לזריך לומר כסדר וכן מוכח מלשון תר"י שהביא הב"י בסיומן כ"א וא"ר כ' דדוקא בק"ג דכתיב והיה כ"ל דלק"מ לכיון שאמרו בגמ' דלכך תקנו תהלה לדוד ולא הלל הגדול משום שהוא מסודר עפ"י א"ב וא"כ ל"ל כסדר דוקא):

(ג) ויברך דוד יאמר בעמידה עד לשם תפארתך ואח"כ שירת הים יאמר בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו יום עבר הים והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו (סג):

(ד) יזהר מאוד שיאמר י"ג שבחים שבישתבח מן שיר ושבחה עד ומלכות בלא הפסק אבל א"צ שיאמר בגשימה א' (הגר"א וכן משמע בזהר תרומה 77 קל"ב) (סיומן כ"ג):

(ה) כשיאמר הש"ץ ברכו בו' המבורך יענו ברוך ה' בו' ואח"ז יאמר הש"ץ ברוך ה' המבורך לעולם ועד ואחר שיאמר הש"ץ ברוך ה' המבורך לעולם ועד א"צ לענות אמן (ועיין בפ"מ סיומן כ"ו סק"א במ"א) ואם הש"ץ אמר בלהש ולא שמע ברכו יענה על העונים אמן ואם אין שם עשרה בלא הוא אם לא ענה עמהם לא יצא (סי' כ"ז):

כלל יט. דין איך יתנהג בפסקי הזמרה כדי להתפלל י"ח בצבור (סי' כ"ג):

(א) הרוצה שתקובל תפלתו ידקדק להתפלל עם הצבור דוקא כדכתיב הן אל כביר ולא ימאם וכתוב בעת רצון עניתך ואימתי הוא עת רצון בשעה שהצבור מתפללין וכל י' נקרא רבים ועיקר התפלה בצבור הוא תפלת י"ה דהיינו שיתפללו עשרה אנשים שהם גדולים ביהוד ולא כמו שחושבין ההמון שעיקר להתפלל בעשרה הוא רק לשמוע קדיש וקדושה וברכו ולכן אינם מקפידים להתפלל ביהוד רק שיהיו י' בבהכ"ג והוא טעות גדול ולכן חוב על האדם שימהר לבא לבהכ"ג שיתחיל עם הש"ץ בכדי שיוכל להתפלל כסדר שיאמר מתהלה כל הברכות ופרישת התמיד שהוא בעונותינו עכשיו במקום קרבן התמיד של שחר ויתפלל כסדר וההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון שם ויש לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללין ב"י ויכול לבוא שם בעוד היום גדול ולא יצטרך לילך יחידי צריך להזוור עד מיל כדי שיתפלל ב"י ומכ"ש שלא ישכים לילך מעיר שמתפללין ב"י אם לא עפ"י אופנים הנזכרים (כ'): (ב) כשמתפלל עם הצבור אסור להקדים תפלתו עד שיתפללו הצבור ואפילו רוצה לצאת הוץ לבהכ"ג אסור אם לא שהוא חולה או אנוס או שהצבור מאריכין בפיוטים ומתירא שיעבור זמן תפלה דאז מותר להקדים ויותר טוב שילך אז לביתו להתפלל (לכ"ג ועיין מ"א סי' ל' ס"ק כ"א):

(ג) אפילו אם הוא חולה ואנוס או שדר בישוב במקום שאין בו מנין יכוין עכ"ס

חיי אדם כלל יש הלכות תפלה

ע"כ להתפלל בשעה שהצבור מתפללין בקהלות אם לא שהוא דחוק ועיין לעיל כלל ט"ז סי' ג' (סג):

(ד) נתאחר לבא ולא אמר עדיין הברכות יאמר ע"כ ענמי ואלהי נשמה וברכת התורה כמו שכתבנו לעיל (כלל ק' סי' ק') דאם לא אמר קודם התפלה יש סי' אם יברך אותם (עיין לעין כלל הכ"ל) ואח"כ יאמר ב"ש ואם יראה שאם יאמר כל פסוקי דזמרה לא יוכל להתפלל י"ח בציבור ידלג מקצת פסוקי דזמרה. ועיקר פסוקי דזמרה הוא תהלה לדוד עד ואנחנו ולכן אם אין שהות כלל יאמר רק ב"ש כי היא ברכה ראשונה שנתקנה על פסוקי דזמרה ויאמר תהלה לדוד עד ואנחנו ואנחנו בכלל ויאמר ישתבח כי היא הברכה אחרונה על פסוקי דזמרה ולעולם אסור לומר ב"ש או ישתבח אא"כ שיאמר איזה מזמור ביניהם וההמון שמתחילי מישתבח מברכין ברכה לבטלה (סי' כ"ב):

(ה) כשיש שהות יותר יאמר ג"כ מזמור הללו את ה' מן השמים ואם יש שהי יותר יאמר ג"כ הללו אל בקדישו כי ואם יש שהות יותר יאמר מן אשרי עד כהתי"ה ואם יש שהות יותר יאמר גם ויברך דוד עד לשם תפארתך ואם יש שהות עתר יאמר גם הודו לה' קראו בשמו עד והוא רחום יכפר וידלג עד אשרי ואם יש שהות יותר יאמר גם מן ויושע ה' ושירת הים וכל מה שדילג יאמר אחר התפלה רק שאחר התפלה לא יאמר ברוך שאמר וישתבח כי לא נתקנו רק דוקא קודם התפלה (סג):

(ו) נ"ל דבשבת ידלג המזמורים שמוסיפין בשבת מן למנצח עד יהי כבוד ויאמר כמו בחול כי הם תדירים ואם יש שהות יותר יאמר למנצח ולדוד בשנותו ותפלה למשה והם קודמים לשאר מזמורים (כלאיתא זוהר) ועוד נ"ל דבשבת מהוייב לומר נשמת והיא נקראת ברכת השיר ומוטב שידלג מזמורים ואם אין שהות כלל יאמר ב"ש ותהלה לדוד ויאמר נשמת וישתבח ונ"ל דאסור להתחיל בשבת ישתבח אלא דוקא נשמת וכדומה ששמעתי כן בשם הגר"א שנשמת נקרא ברכת השיר (כלאיתא נע"מ) (סג):

(ז) אם אין שהות כלל וכבר התחילו הציבור יוצר אור אם יכול להתחיל יוצר אור ולהתפלל י"ח עם הציבור מוטב ואם לאו יתפלל כסדר אבל אסור להתפלל י"ח בציבור ואח"כ יאמר יוצר אור דבשהרית צריך לסמוך גאולה לתפלה דוקא וזה עדיף אפי' מתפילת הציבור אבל בערבית יתפלל תהלה י"ח עם הציבור ואח"כ יאמר מעריב ערבים וק"ש ושאר הברכות עם ק"ש דאין חוב כ"כ לסמוך גאולה לתפילת ערבית דאין גאולה בלילה כדלקמן בדין תפלת ערבית (סג):

(ח) הנכנס לב"ה ומצא ציבור מתפללין אסור לו להתפלל י"ח אא"כ יכול לגמור קודם שיגיע ש"ץ לקדושה ואם לאו צריך להמתין עד שישמע קדושה וקדיש שאחר התפלה וגם קדיש שאחר עלינו לשבח ע"כ אם לא שכבר שמע במקום אחר קדושה וברכו וקדישים או שידוע שישמע אח"כ ולכן בשחרית אם קשה לו הדבר להמתין עד אחר שיגמרו הציבור כל סדר התפלה ואם יתפלל וימתין בשירה חדשה יהיה זמן גדול ולכן נ"ל דיתפלל ויסמוך גאולה לתפלה (אע"ג דרמ"א בסו' ק"ט כ' דלכתולה לא יעשה כך להתפלל עם הש"ץ אלא ימתין עד אחר כל התפלה עיין בא"ר שהצריך כזה וכן משמע מכל הפוסקים דיותר ולכן כ"ל דנשקריה מותר לעשות כן לכתילה כדי שלא יהא יושב ושותק באנלע ברכות ק"ג ומכ"כ דיש לקוש טיבא לשון) ויאמר עם הש"ץ מלה במלה בחזרת תפלתו ולא יאמר אתה קדוש אלא יאמר נקדש את שמך ובשבת מוסף אם לאיזה צורך צריך להתפלל עם הש"ץ יאמר נעריצך וכל סדר הקדושה כמו שאומר הש"ץ ומסיים עם הש"ץ האל הקדוש ואפי' אם הש"ץ חוזר תפלת מוספין והוא מתפלל שחרית אעפ"כ יאמר סדר הק' שאומר הש"ץ כי העיקר היא קק"ק והן שוין לעולם (ועיין כלל ל"ד) ואח"כ מותר להתפלל בפ"ע רק שיזהר צריך לדקדק שכשיגיע הש"ץ למודים שישיחה ג"כ עמו וצריך לדקדק שלא יהיה עומד בתחלת ברכה או סוף ברכה דאז אסור לשוח כמיש בכלל כ"ג סי' ד' ולכן יותר טוב שיתפלל כל התפלה מלה במלה עם הש"ץ רק כשהוא ת"צ לא יאמר עמו ענינו ואפי' במנחה בת"צ אלא יאמר ענינו בש"ת כדן יחיד (סי' ק"ט):

לב

חיי אדם כלל כ הלכות חפסה

כלל כ. דין הפסקות לענות אמן וקדיש וקדושה מב"ש עד תפלת י"ח :

(א) התפלה נחלקת לדי' חלקים (והם כגד ל' עולמות הידועי' לידועי קן) נגד עה"ז ועולם הגלגלים ועולם המלאכים ועולם העליון שבו שכינת עוזו ונגד גוף ונפש ורוח ונשמה ועי"ז מעורר הקדושה שבכל עולם ועולם בכל בחינה שמקושר בו חלק גופו ונפשו ורוחו ונשמתו ועי"ז עולה תפלתו להיות עטרה בראש הקב"ה . דהיינו מברכ' ענמי' עד ב"ש הוא נגד הגוף ועה"ז ולכן מברכין הברכות שהם הכל על צרכי גופו והעולם . ומב"ש עד יוצר אור הוא נגד עולם הגלגלים וכנגד הנפיש שהגלגלים והנפש תמיד מזמרים ומשבחים לכבודו ית' כמו שכתוב ברכי נפשי כו' וכתוב השמים מספרים וכל מזמור הללו את ה' מן השמים כו' ולכן נתקן כל פסוקי דזמרה לעורר הקדושה דשם . ומן יוצר אור עד י"ח הוא נגד הרוח ועולם המלאכים שהן מקדישין שמו יתברך בסדר קדושה ולכן אנו אומרים יוצר משרתים כו' ואז כיון שנתעורר הקדושה בכל ג' עולמות ואז מתפלל י"ח ועומד לפני מ"ה הקב"ה בכבודו ולכן הוא בחשאי כעומד לפני מלך :

(ב) כיון שכל חלק וחלק יותר גבוה ולכן הן נחלקין בענין הפסקות דעד ב"ש מותר להפסיק בין ברכה לברכה אפי' לדבר הרשות הצורך קצת ופשיטא לכל דבר קדושה אבל מב"ש עד אחר תחנון אסור להפסיק לדבר רשות אפי' לצורך ועבירה גדולה היא ר"ל :

(ג) מב"ש עד יוצר אור מותר לענות אמן על כל ברכה שישמע אבל לא ב"ה וביש ומכ"ש שאסור לומר ב"ה וב"ש בברכה שמוציאו ידי חובתו כגון ברכת שופר ומגילה ובכל הברכות שאחר מוציאו אסור להפסיק ולומר ב"ה וב"ש (לגול מרננה) ובלבד שלא יפסיק בין בא"י למלך מהולל וכן הדין בכל הברכות כמבואר בכלל ה' סי' י"ג . וכן לא יפסיק באמצע פסוק אלא במקום דסליק ענינא ומכ"ש דמותר להפסיק לקדיש ולקדושה וברכו ואם צריך להניח תפילין מותר להניחם ולברך עליהם בין פרק לפרק דהיינו בין מזמור למזמור אבל לא באמצע מזמור אבל הטלית יתעטף ולא יברך עליו עד שיסיים ישתבח ואז ימשמש בו ויברך . ואם שמע קול רעמים וברקים מותר לברך אפי' באמצע מזמור כיון שאם לא יברך תיכף לא יוכל לברך עוד ומ"מ אם הטיל מים לא יברך א"י דיוכל לברך אחר התפלה ואפשר דדמי לטלית וצ"ע (עיין נכ"א) ואם הציבור קוראים שמע ישראל יקרא עמהם פסוק ראשון אפילו באמצע מזמור שלא יהיה נראה שאינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם הציבור (סי' כ"ד ס"ה) :

(ד) מיוצר אור עד י"ח חסיד יותר ואסור לענות עם הציבור כשקוראים ק"ש אלא יעשה הניגון כאלו קורא ק"ש ולא יאמר התיבות ואם שומע קול רעמים וברקים מותר לברך בין הפרקים דהוי מצוה עוברת אבל לא כשהטיל מים ואם הביאו לו טלית יתעטף ולא יברך עד אחר י"ח אבל מותר לענות על ברכו ויאמר ברוך ה' המבורך ואפילו באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל ובשכמל"ו דאסור להפסיק אלא מפני סכנה כו' וכשואמרים הקהל מודים דרבנן ישחה עמהם ויאמ' רק תיבת מודים אנהנו לך ולא יותר ומותר לענות איש"ר עד יתברך ולא יאמר יתברך (ביאורי הגר"א ללא כמ"א) וכשמסיים החזן דאמירן בעלמא יענה אמן ושאר אמנים שבקדיש לא יענה שאינו מעיקר הקדיש ועל המברך בתורה יענה ביהל"ו (ואמן כ' המ"א ליענה וכו') ואם קראוהו לעלות לתורה יעלה ויברך אבל לא יקרא הפרשה רק שישמע (מ"א סי' ס"ו) ובקדושה ישתוק וישמע מהחזן ויאמר עם הציבור קק"ק כו' עד כבודו וישתוק ויענה ברוך כבוד ה' ממקומו ולא יענה ימלוך שאינו מעיקר הקדושה וכששומע ברכה אסור לענות אמן רק אמן דהאל הקדוש ואמן על שומע תפלה יענה ומ"מ לאחר שסיים ברכת יוצר אור או אהבה רבה מותר לענות אמן כשישמע בין מהשי"ן ובין מאדם אחר שסיים אותה ברכה דאמן היא מכלל אותה ברכה רק אמן על שאר הברכות אסור לענות ואם צריך להניח תפילין מותר להניחם בין פרק לפרק דהיינו בין יוצר אור לאהבה רבה ובין אהבה רבה לשמע

ובין

חיי אדם כלל כ כא הלכות תפלה וק"ש וברכותיה

ובין שמע לוהיה אם שמוע. ובין והיה לויאמר. ואם לא היו לו תפילין עד שכבר אמר אמת ויציב אעפ"כ מותר לברך עליהן קודם שסיים גאל ישראל (ס"ו ס"ז):

(ה) אסור להפסיק בין אלהיכם לאמת ואז דינו כאמצע הפרק (ע"ז):

(ו) אע"ג דמדינא מותר להפסיק אפי" בברכת ק"ש בין פרק לפרק לשאול בשלום אדם נכבד ולהשיב שלום לכל אדם ובאמצע ברכה או אפי" באמצע פסוק חוץ מפסוק שמע שואל בשלום מי שירא ממנו כגון אביו או רבו שלמד ממנו עיקר תורתו או ת"ח מופלג בדורו וכ"ש מלך ושלש ומשיב שלום לאדם נכבד כגון שדודל ממנו בהכמה. מ"מ בבהכ"נ שאין אנו שואלין בשלום הלילה לשאול או להשיב אפי" מדברי תורה ופסוקי דומרה וכ"ש במי שאין דרכו להקפיד (ס"ז):

(ז) בין גאולה לתפלה חמור יותר דאסור להפסיק כלל אפי" לענות קריש וקרושה ולכן ימתין בשירה הדרשה. ונכון שיאמר מלה במלה כדי שיהיה עם הש"ץ כדי שלא יצטרך לענות אמן כי יש אומרים דאסור לענות אמן ואם לא היו לו תפילין עד שסיים גאל ישראל מותר להניחם אבל לא יברך עליהן עד אחר י"ח ובטלית אסור אפי" להתעטף דגם העטיפה מיקרי הפסק שצריך תיכף כשסיים גאל ישראל לומר ה' שפתי תפתח כו'. ולי נראה דאפי" בשירה הדרשה אסור לענות (אף שהמ"א ס"ק י"א כ' דהמקדקים מחתיכים ע"ש כ"ל היינו דס"ל לכיון דגאל ישראל הוא סיוס ברכות וכמ"כ הטור ודומה לאמן דשומע תפלה דמותר לענות באלעזר ברכה אבל לפי מה שכתב המ"א בסק"ז דדוקא אמן דהאל הקדוש ושומע תפלה וא"כ אין חילוק בין אמן דגאל ישראל לשאר אומים דדוקא בקדש וקדושה ימתין בציורה קדשה דאלו מותר לענות באלעזר ברכה. ומה שכתב ע"ש דצ"ע דצ"ע ז' טור הוא ט"ס דלדרכה הטור ס"ל דאפי" יקיד עוכה על ברכתו וכו' אחר וי"א דעוכין אמן וכו' (ע"ז):

(ח) הא דחמיר תפילין מציצית משום דלכתחלה אסור לקרות ק"ש ותפלה בלא תפילין ואפילו כשיצטרך להתפלל ביחוד מוטב שיתפלל בתפילין מתפלת הצבור (מ"א ס"ו ס"ז) דהוי כאלו מעיד עדות שקר שאומר וקשרתם והוא לא קשר ומ"מ אם מתירא שיעבור זמן תפלה יקרא ק"ש ויתפלל וכשיודמן לידו תפילין יניחם:

(ט) כבר נתבאר לעיל כלל ה' דין י"ב י"ג אם הפסיק באמצע ברכה דאם שהה כדי לגמור את כולה והיה שהיה מהמת שהמקום אינו ראוי או שהוא אינו ראוי צריך לחזור לראש. ונ"ל דבק"ש וברכותי"א אם לא שהה כדי לגמור הברכות וגם ק"ש דינו כאלו לא שהה כדי לגמור את כולה וחזור רק למקום שפסק:

(י) נוהגין במדינות אלו לומר פיוטים זולת קצת יהודים שאומרים כל הפיוטי"א או סליחות לאחר שגמר הש"ץ כל התפלה ובימים שאומרים הלל לאחר ההלל. ואם מתפלל במקום שאומרים אל יפרוש מן הצבור ולא כאותן שלומדים בשעה שאומרים פיוטים ופשיטא שלא יבוא לידי שיהיה ומ"מ אם שכח איזה פיוט וגמר הברכה אסור לומר בין ברכה לברכה (ס"ו ס"ז):

כלל כא. דין ק"ש וברכותיה

(א) מ"ע מה"ת לקרות ק"ש בכל יום שהרית וערבית כדכתיב ודברת בם כו' בשכבך ובקומך ותקנו לפניה ב' ברכות ולאחריה ברכה א'. ברכה ראשונה היא ברכת יוצר אור והיא ברכה ארוכה (ס"ו כ"ט) ומוסיפין בה בשבת הכל יודוך כו' ואם דילג א"צ לחזור מלבד אם דילג לאל אשר שבת ויהזור לאומרה אחר התפלה. ומ"מ נ"ל שלא ידלג לכתחילה אפי" כדי להתפלל בצבור שהרי כ"ז נזכר בזוהר ש"מ שנסח ברכה כך הוא בשבת (עיין ס"ו רפ"א) וברכה ב' היא אהבה רבה וגם היא ברכה ארוכה ומ"מ הסדר אינו מעכב (ס"ו ס"ז) ומצות ק"ש להרבה פוסקים הוא שיקרא פרשת שמע ופ' והיה אם שמוע שבהם נאמר ודברת בם ופ' ציצית היא לכ"ע מה"ת כדי להזכיר יציאת מצרים ותקנו להזכיר בזמן ק"ש:

(ב) הטרוד בהצלת ממנו או שמתירא שיעבור זמן ק"ש מותר לקרות ק"ש ואח"כ יברך הברכות ויהזור לקרות ק"ש ויכוין כקורא בתורה וכן מותר לקרות ק"ש בלא ברכות כדי שיוכל להתפלל בעמידה ולסמוך גאולה לתפלה כגון שהוא

לג חיי אדם כלל כא הלכות ק"ש וברכותיה

בדרך ומתירא שיעבור זמן ק"ש יקרא ק"ש וכשיבוא לאושפיזא יאמר הברכות וק"ש נקורא בתורה ויתפלל (ס"ו ס"ו) והעוסק בצרכי ציבור אפי' בהצלת ממונם ואין שם מי שישתדל אלא הוא לא יפסיק אלא יגמור עסקיהם ויקרא אה"כ אם נשאר עת לקרות. ומ"מ יאמר אה"כ יציאת מצרים דזמנו כל היום וגם בקל יכול לומר אף בשעת העסק שמע ישראל כו' ובשכמל"ו דלהרבה פוסקים יוצא בזה (ע):

(ג) זמן ק"ש של שחרית מתחיל משיכיר הברו הרגיל עמו קצת בריחוק ד' אמות ואם קרא משעלה ע"ה אעפ"י שלא היה אנוס יצא ואם הוא אנוס או שיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה דמפשי ברחמים וצריך להקדים את עצמו מותר לכתחילה לקרות משעלה ע"ה ונמשך זמנה עד ג' שעות על היום דהיינו רביע היום לפי מה שהוא בין ארוך בין קצר לעולם מחלקין היום ל"ב שעות וחלק רביע ממנו הוא זמן ק"ש וצריך לדקדק ולזהר מאוד שלא יאחר הזמן כי הוא דאורייתא דכתיב ובקומך ולאח"כ לא נקרא זמן קימה ואעפ"י אם בדיעבד עבר זמנה מותר לומר הברכות עד שליש היום שהוא שעה א' יותר עבר שליש היום ולא בירך לא יברך עוד הברכות ומחשבין שעות הללו מע"ה עד צה"כ (ס"ו כ"ח):

(ד) ק"ש צריך לקרות באימה וביראה וברתת (ס"ו ס"א) וצריך להוציא מפיו כדלעיל כלל ה' ס"ז. וקודם שיקרא צריך לכונן שרוצה לקרות ק"ש כדי לקיים מ"ע דקיי"ל דמצוה דאורייתא צריך כוונה לצאת (ס"ו ס'):

(ה) אסור לרמוז בעיניו ולהראות באצבעותיו ופשיטא לעסוק במלאכה ופשיטא לשאוף טובאק בשעת קריאת פרשה ראשונה וגם בפ' ב' אסור ואפי' לדבר מצוה. והנושא משא קורא ק"ש אבל לא יתחיל בשעה שמועץ או פורק והאומנין וכן בעל הבית שהיו עושין מלאכה בראש שורת הבנין או בראש האילן קורין ק"ש במקומם וא"צ לירד (ס"ו א):

(ו) מותר לקרות ק"ש בין עומד בין יושב ואם היה יושב אסור להחמיר ולעמוד דהא דכתיב ובקומך אינו ר"ל בעמידה אלא בזמן שדרך בני אדם לעמוד ממטתם אבל אסור לקרות כשהוא שוכב דאין זה דרך יראה ואם שכב כבר משה על צדו ממש ואם הי' הולך קצת וסוהר לו לשכב על צדו ממש כ"מ מחוייב לנשות קצת על צדו. ואסור לקרות פסוק ראשון ובשכמל"ו כשהוא מהלך אבל רוכב או יושב בעגלה מותר (ס):

(ז) כשהציבור קוראים ק"ש חייב לקרות עמהם פסוק ראשון אעפ"י שכבר קרא (ואם עומד באמצע פסוקי דזמרה או נרכת ק"ש נמשך בכלל הקודם) וטוב שיקרא עמהם כל ק"ש ויקבל שכר נקורא בתורה והיה בכל דבר שהצבור עוסקין בו אפי' פיוטים יקרא עמהם אעפ"י שכבר אמר ואל יפרוש מן הצבור (ס):

(ח) ק"ש צריך לקרות כסדר ולכן אם קרא ודילג אפילו תיבה א' צריך לחזור לאותו פסוק ויקרא כסדר ולא מהני מה שיאמר הפסוק אה"כ ואם קרא הפרשיות שלא כסדר שהקדים והיה לשמע אין צריך לחזור ולקרות כסדר אבל אסור לעשות כן (ס"ו ז):

(ט) טעה וא"י באיזה מקום עומד צריך לחזור ולקרות כסדר מאותו מקום שיודע שבודאי אמר. היה עומד בוכתבתם וא"י אם בפ' ראשונה או ב' חזור לוכתבתם שבפ' ראשונה ואם כבר התחיל למען ירבו א"צ לחזור דסריכ"י נקט ואזל (ס"ו ז) וכ"ש אם מסופק אם קרא ק"ש דחזור וקורא דהוי ס' דאוריית' ואז ג"כ מברך הברכות אע"ג דלגבי ברכות אינו אלא ס' דרבנן דכיון דתקינו הברכות בשביל ק"ש תקנו לקרות עם הברכות אבל אם יודע שקרא ק"ש אלא שמשופק אם אמר הברכות א"צ לחזור ולברך כדרך כל ס' ברכות (ס"ו ז):

(י) מלבד מה שצריך לכונן לצאת ידי ק"ש צריך עוד לכונן בפסוק ראשון שהוא שמע ישראל וגם בשכמל"ו פירוש המלות ואם לא כיון צריך לחזור לראש ולקרות ק"ש לכ"ע אפי' למ"ד מצות א"צ כוונה דע"פ צריך כוונת הלב לקבל מלכות שמים (ס"ו א):

(יא) כיון שמע ישראל ר"ל קבלו עליכם הי' שהוא אלקינו שאנהנו מאמינים

חיי אדם כלל כא הלכות ק"ש וברכותיה

בן הוא ה' אחד בכל העולמות בשמים וארץ ודי רוחות העול' ולכן יאריך באחד ולא יאמר כמו שאומרי' ההמון אחדע שדוחקין הדלית כאלו היא בסגול אלא יאמר התיבה כתיקונה רק יאריך בנשימה ואז יכוין ויפסיק מעט ויאמר בשכמלוי בלחש דוקא ואסור לאומרה בקול רם וטוב שיכוין ג"כ שהוא מוסר עצמו להריגה בשביל אמונה זו וידמה בדעתו כאלו הוא נשרף עכשיו על קדושת שמו לקיים כי עליך הורגנו כל היום זיחשב לו כאלו עשה בפועל ממש וזאת למודעי שאף שמלשון זח"ק בכמה מקומות משמע שחיוב של מסירת נפש בפסו' זה דוקא בתיבת אחד דו"ל בפ' משפטים ומיוחד להקב"ה בכל יומא למיהוי מיתתי באחד כגונא דשחיטת בהמה בתריסר בדיקות דסכין ובסכין דאינון אחד כו' עכ"ל גם בפ' צו ז"ל בכל יום ויום צריך ב"ג לאזהרא בתזבחה ולמסר רוחי לגביה דיפוק באחד כו' עכ"ל ובחקדמת תיקונים ז"ל בקיצור והאי איהו רחימו דמרא מאן דמסר נפשי' באחד ברחימו דמארי' כו' עכ"ל מכל זה משמע שמסירת נפש יהי בתי' אחד דוקא אך בלתי אפשרי שיאריך באות ה' דאחד כ"כ עד שיכוין פי' המלה של אחד ולצ"ייר במחשבתו איזה מיתה של מיג אך בודאי שכוונת הזוהר למסר נפשו באחד ר"ל אחר שיכוין פי' המלה דאחד וכנ"ל ואחר שישלים תי' אחד ויגמור מחשבתו הנ"ל אז יקבל על עצמו מיג ולא יחטוף בחית ולא יאריך באלף ויטעים יפה לומר ד' של אחד שלא יהיה נראה כר"ש (ס"ו ס"ה).

(יב) אח"כ יפסיק מעט כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לקבלת שאר מצות ואז יקרא ואהבת כו' וצריך לקרות בדיקוק המלות ובקריאת הטעמים ובדגש וברפה ולדקדק להפסיק בין היום על לבבך ובין היום לאהבה שלא יהיה נראה היום ולא למחר. ויטעים יפה העין של נשבע ה' שלא יהיה נראה כה' וא'. ויתן זיין של תזכרו שלא יהיה נראה כשין תשכרו וכן ז' של וזכרתם ודיגיש היידי של ישראל שלא יהיה נראה אישראל וכן יודוהו דלא לשתמע והאו ויפריד בין זחרה לאף ובין תיבה שהתחלתה כסוף תיבה שלפניה כגון בכל לבבכם על לבבכם עשב בשדך ואבדתם מהרה הכנף פתיל אתכם מארץ והם ששים הפסקות שבק"ש שזכרו בכמה מקומות כי הסופי תיבות של אלו עולה במספר קמץ ס' והוא עפ"י סוד למה דוקא במ"ק (עשרה עמרות למ"ע) וצריך להפסיק בין תיבה שסופה מים ותיבה שלאחריה מתחיל באלף כגון ולמדתם אותם וקשרתם אותם ושמתם את וראיתם אותו וזכרתם את ועשיתם אותם שלא יהיה נראה כקורא מותם מת ואפילו במקום שאין שייך טעם זה כגון ועבדתם אלהים אחרים. עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. לאלקים אני. אלקים אשר. לאלקים אני. אלקים אמת. וכל אלו הדברים ליד בקיש אלא אפי' בקריאתו בתנ"ך ובכל הברכות צריך לדקדק בזה שיהיה ניכר כל אות ואות כי קרוב שיבלע האלף (ש"ה):

(יג) בפסוק ואהבת יכוין לקיים מ"ע אהבת ה' כמו שנתבאר לעיל כלל א' סי' ד'. וצריך לאהוב אותו. בכל לבבך ר"ל בשני יצריך ר"ל כשיתגבר עליו היצהיר לפתות אותו לעבירה אז מחוייב להתגבר עליו עבור אהבת ה' וינצחנו ויחשוב בלבו איך אעשה דבר זה נגד רצון הקב"ה שאני אוהב אותו ואבגוד בו. ובכך נפשך אפילו נוטל נפשך ובפרשה ב' כתיב ב' פעמים בכל נפשכם הרי ג"פ נגד ג' מיני מסירות נפש שחייב כל א' מישראל כמש"כ ונקדשתי בתוך ב"י וחזי העובר ולא מסר נפשו ביטל עשה זו וגם עבר על לאו ולא תחללו את שם קדשי וענשו גדול מאוד. וגי' מסירת נפש הוא (ה) על עין ג"ע ש"ד אפילו בניצנעה ואפילו אם העכ"ם מכויין להנאת עצמו ולא להעבירו על הדת כגון שתבעתו גויה לבעול אותה ובאם לאו תהרוג אותו מחוייב למסור עצמו למיתה ולא על הבעילה לבד אלא אפי' על חיבוק ונישוק של כל העריות או נדה שאין בה אלא לאו אפי' הדין דיהרג ואל יעבור. ומזה ימלאו רתת ופחד הפושעים בנפשותם ומזינים עם נדות ועריות וגויות ועוברים בשאט נפשם על עבירה המורה כזו שהדין יהרג ואל יעבור (ג) על שאר מצות שבתורה אם הוא בצנעה א"צ ליהרג ומותר לו לעבור אבל אם העכ"ם מתכוין להעבירו על דתו ולא להנאתו וגם הוא בפרהסיא שיודעין בו " ישראלים חייב ג"כ ליהרג ואל יעבור. ומ"מ אפילו בצנעה ואפילו להנאת עצמו

לד חיי אדם כלל כא כב הלכות ק"ש ותפלה

חייב אדם ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו דאורייתא והו' ובכל מאוחד בכל מסונך אבל לקיים מ"ע אינו מחוייב לסדר רק חומש נכסיו (ג) וכיו' שלא בשעת השמד אבל בשעה שגוזרין היו גזירות שמד חייב כל א' מישראל למסור נפשו להריגה אפי' בצנעה ואפי' אם אותו ההבר' אינו לאו ולא עשה רק מנהג שנהגו בו ישראל. והייב כ"א להיות בקי בדינים אלו ביד ס' קניז לעת מצוא היו וכל זה יכוין באומרו פסוק ואהבת כו' ובודאי יחשב לו כאלו קיים בפועל:
(יד) כשאומר וקשרתם ימשמש בתפילין דכל אימת שנוכר בתפילין צריך למשמש בהם (ס' ס"ח):

(טו) בין פרשה ראשונה לשניה יפסיק מעט ויכוין לקבל עליו עול מצות שהם העונשים וכן בין והיה לויאמר יפסיק מעט ויכוין לקיים מ"ע זכירת יציאת מצרים ולא יפסיק בין אלהיכם לאמת ואח"כ מתחיל ויציב ואסור לחזור לומר עוד הפעם אמת (סג):

(טז) צריך לכוין שישמע מן השי"ן כשהחזר ה' אלהיכם אמת כי בק"ש יש רמ"ח תיבות וג' תיבות אלו משלימין לרמ"ח ואם מתפלל ביחוד יכוין לשו' וויין מן ויציב ונכון כו' שעולים עם הכולל צ"א כמו השם בכתבתו וקריאתו (סג):

(יז) אף שהזכיר כבר י"ט בפרשת יציאת תיקנו אנשי כנהג ברכה על הגאולה והוא אמת ויציב שהוא על הגאולה שעברה ובשחרית צריך לומר הנוסח של אמת ויציב ובערבית הנוסח של אמת ואמונה. ואם טעה והחליף אם עדיין לא אמר הברכה בא"י גאל ישראל חזר ואומר כראוי ואם כבר אמר בא"י יסיים גאל ישראל (ס' ס"ו) וכ"כ בהדיא בר' מנחם:

(יח) צריך להסמך גאולה לתפלה ואסור להפסיק ביניהן כלל אפילו בעניית קריש וקדושה ונכון שיסיים עם השי"ן דאז פסור מעניית אמן וסמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה בצבור (סג):

(יט) אסור לומר פסוק שמע ישראל ב' פעמים ואם לא כיון בפעם ראשון אע"ג דעושה איסור מ"מ כיון שלא יצא צריך לחזור ולקרות בלחש (וקו' ה"ז י"ל נקל) ונכון שיסיים כל הפרשה ואז יחזור לקרות בלחש (ד"ל) לאס קודם כל הפרשה וומר עיין זנ"י) ואפי' כשקורא על מנתו ק"ש כמה פעמים כדי שישתקע בשניה לא יכפול פסוק שמע ישראל. והעומדים בשעת יציאת נשמה ואומרים וכופלים פסוק שמע ישראל אפשר שיש למחות בידם. ואפשר כיון שידוע שכוונתם כדי ליצא הנשמה באחד הכל יודעין שאין כוונתם לב' רשויות (וכעין זה כ' ה"ז) ופסוק ה' הוא אלהים נהגין לומר ז"פ שהוא שבח למי שדר בז' רקיעים. (ונפסוקו ד"ג מדות שמנהגו לומר וכל זאת אלו ליה ועיכינו ליה ל"ע שהרי נהדיח פריך ע"ז נסוכה דהוי כשמע שמע ומשני ה"ק ליה עיכינו מיקלות וע"ש נפירות המענה לרמז"ס דאין הכוונה שכיוונו כך אלא שנאמת חסרו כך ל"ע אס לא כמ"כ ה"ז כיון שכבר נהגו כך לא חזי כז' רשויות) (ס"א ונמ"א ס' ס"ג):

כלל כב. דין הכנת גופו ולבושו ומקומו לתפלה (מ' ז"ג):

(א) כשיגיע לתהלות לאל עליון יעמוד ויכוין עצמו לתפלת י"ח ויסיר כיהו וניעו וכל דבר המבלבל מחשבתו וישמור עצמו שלא יגהק ולא יפהק (הוסטין וגעכלין) בתפלתו דסימן רע לו. ואם הוא לאונסו יניח ידיו על פיו שלא תראה פתיחתו ואסור לרוק ואם איז מבליעו בכסותו ואם הוא איסטניס יהפוך פניו לשמאלו וירוק מלאחריו וכל מה שאסור בתפלה אסור אפילו כשכבר סיים י"ח עד לאחר שפסע ג' פסיעות דכ"ז שלא פסע הוי כעומד לפני המלך (מ"א ס' י"ז):

(ב) לא יעמוד להתפלל סמוך אצל הפתח אלא יכנס שיעור ב' פתחים וישהה שם מעט כדי שתתיישב דעתו עליו וכן אחר התפלה ישהה מעט שלא יהיה נראה כמשאווי ופשיטא שיזהר שלא ללכת מבהכ"נ קודם שיסיימו הקהל תפלתם (ל"ג):

(ג) יקבע לו מקום מיוחד להתפלל שם לעולם כדמצינו באברהם אל המקום אשר עמד שם דהיינו שיקבע לו בהכ"נ וגם שם יקבע לו מקום מיוחד לעולם. מיהו כל ד' אמותיו חשוב מקום אחד וטוב כשיכול לקבוע מקום אצל הקיר כדי